

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Fossila odlingslämningar i

MARKARYD

RAÄ 76

Markaryds socken
Markaryds kommun
Kronobergs län

Maria Brynielsson
Susanne Pettersson

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2004:31

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Fossila odlingslämningar i

MARKARYD

RAÄ 76

Markaryds socken
Markaryds kommun
Kronobergs län

Maria Brynielsson
Susanne Pettersson

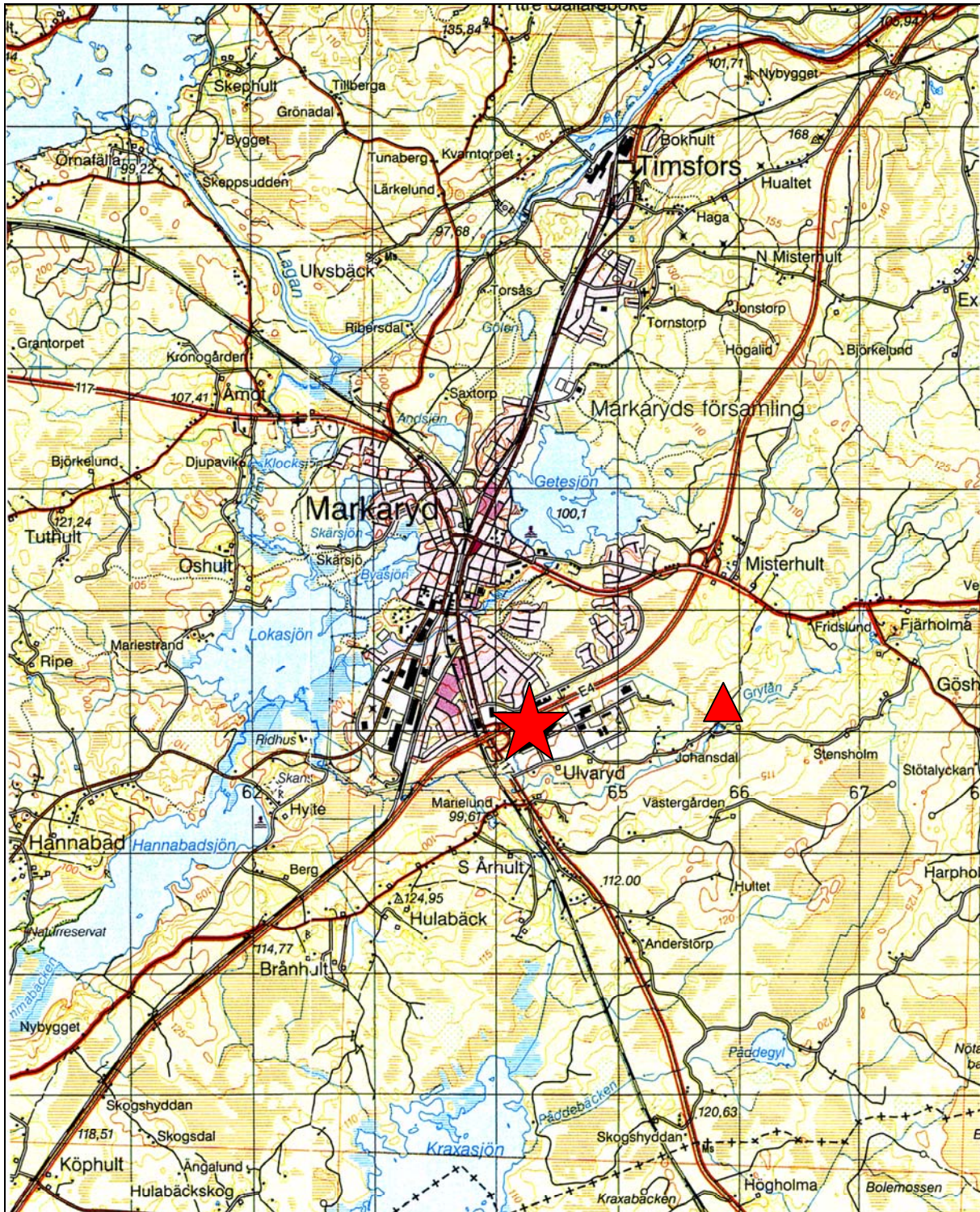
SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2004:31

© 2004 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2004
ISSN1403-2902

PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	3
INLEDNING	4
TOPOGRAFI	4
FORNLÄMNINGSMILJÖ	6
TIDIGARE ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR	7
E4- projektet	7
SYFTE	8
METOD	9
RESULTAT	
FÖRHISTORISKA AKTIVITETER	11
En mesolitisk kokgrop	13
Mesolitiska skogsbränder eller mänsklig närvaro?	13
AGRARA LÄMNINGAR	15
Romersk järnålder-medeltid	16
EFTERREFORMATORISK TID	18
Sentida husgrund (Hg3)	19
Vägar	20
FYND	22
VEDARTSBESTÄMNING	23
DATERINGAR	24
KVARTÄRGEOLOGISKA STUDIER	24
ANALYS	
DE MESOLITISKA DATERINGARNA	25
ODLINGSLÄMNINGAR OCH AGRARA AKTIVITETER	27
BEBYGGELSE OCH MARKUTNYTTJANDE UNDER EFTERREFORMATORISK TID	28
VÄGAR INOM UNDERSÖKNINGSOMRÅDET	30
ÅTGÄRDSFÖRSLAG	31
REFERENSER	
KARTOR	32
LITTERATUR	32
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	34
Lst Dnr 220-4192-01	
Lst Dnr 220-8054-02	
BILAGOR	
BILAGA 1. SCHAKTBESKRIVNING	35
BILAGA 2. ANLÄGGNINGSLISTA	36
BILAGA 3. FYNDLISTA	39
BILAGA 4. VEDARTSBESTÄMNING, ULF STRUCKE	40
BILAGA 5. VEDARTSBESTÄMNING, TOMAS BARTHOLIN	43

Figur 1. Utdrag från den topografiska kartan 4D SV Markaryd. Undersökningsområdet är markerat med en stjärna och RAÄ 37 (se Bebyggelse och marknyttjande under efterreformatorisk tid) är markerat med en trekant. Skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Med anledning av utbyggnad av väg E4 förbi Markaryd, samt iordningställande av industritomter intill den nya sträckningen av väg E4, har Smålands museum utfört två arkeologiska förundersökningar inom fastigheten Ulvård 1:64. Uppdragsgivare var Vägverket Region Sydöst respektive Markaryds kommun. Förundersökningarna utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Kronobergs län (Dnr 220-4192-01 och 220-8054-02).

Det övergripande syftet med förundersökningarna var att öka kunskapen kring regionens agrara lämningar genom att klargöra odlingslämningarnas karaktär, omfattning och datering. Förundersökningen skulle även besvara frågan om det fanns boplatlämningar i anslutning till den fossila åkermarken i området, samtidigt som förutsättningarna för en kvartärgeologisk analys skulle undersökas. Den kvartärgeologiska analysen skulle i sin tur bidra till att skapa en bild av områdets odlingshistoria och markutnyttjande.

Innan de arkeologiska undersökningarna inom E4-projektet var kunskapen om Markarydstraktens landskapsutveckling och agrarhistoria bristfällig, i likhet med många andra skogsbygder i södra Sverige. Traditionellt har man, utifrån relativt få gravar och de i huvudsak medeltida ortnamnsändelserna, tolkat regionen som ett medeltida kolonisationsområde. Fornlämning RAÄ 76 omfattar främst odlingslämningar i form av åkerterrasser (14 st), stensträngar (10 st) och röjningsrösen (18 st) som till stor del ser ut att vara sentida, men det finns inslag av äldre strukturer och undersökningarna kunde påvisa en agrar aktivitet redan under romersk järnålder. Utöver detta framkom även fyra nedgrävningar, en kokgrop och ett flertal mörkfärgningar, tre husgrunder, fyra vägsträckningar varav en enkel körväg i form av två parallella hjulspår och en trolig hålväg, samt flera diken, täkter och lämningar efter annan sentida verksamhet. Fyndmaterialet består främst av sentida föremål som yngre rödgods, glas, järn och slagg, medan ett flintfragment och ett järnföremål (F1 och 16) eventuellt kan räknas till järnålder/medeltid.

Vid förundersökningarna framkom inte tillräckligt med anläggningar eller fynd för att kunna bekräfta att det har funnits en förhistorisk boplat i område. Någon form av mänsklig aktivitet har dock förekommit på platsen redan under mesolitikum. Denna aktivitet kunde bland annat påvisas genom dateringen av en kokgrop till perioden omkring 7 500 f Kr. Två dateringar från förundersökningarna visade på ett agrart nyttjande redan under romersk järnålder, medan två andra dateringar visade på ett medeltida markbruk. Dessa dateringar har tillsammans med resultat från andra undersökningar i regionen gett en god indikation på när man börjar odla i området. Sentida lämningar och markingrepp dominerade dock de synliga odlingslämningarna och hade till stor del suddat ut och dolt äldre strukturer.

Smålands museum har inte bedömt det som nödvändigt med några ytterligare arkeologiska åtgärder inom RAÄ 76. Resultatet från förundersökningarna visar att det fanns relativt få under mark dolda anläggningar bevarade. Den fossila åkermarken visade på ett långvarigt bruk och en skiftande odlingsmiljö. Odlingslämningarna var inte så pass välbevarade att de lämpar sig för en slutundersökning. Resultatet av förundersökningen är dock användbart i den helhetsbild av odlingsutvecklingen i Markarydstrakten som undersökningarna för väg E4 kommer att ge.

INLEDNING

Under hösten 2002 utförde Smålands museum två förundersökningar inom Ulvaryd 1:64, Markaryds socken, Kronobergs län. Undersökningarna utfördes dels för Vägverket Region Sydöst och dels för Markaryds kommun efter beslut av Länsstyrelsen. Tillsammans omfattade de båda undersökningsytorna ca 145 000m² varav 1400 m² undersöktes med sökschakt. Fältarbetet utfördes av Susanne Pettersson (projektledare), Magnus von der Luft och Jessica Wennerlund. Rapporten har sammanställts av Susanne Pettersson och Maria Brynielsson.

Det aktuella undersökningsområdet har i utredningsstadiet benämnts som E4/10 men redovisas vidare i rapporten som RAÄ 76. Den ena förundersökningen verkställdes inför utbyggnaden av väg E4 förbi Markaryd (Lst Dnr 220-4192-01) och den andra utfördes för Markaryds kommuns utbyggnad av industritomter vid Ulvaryds industriområde (Lst Dnr 220-8054-02). En del av schaktningen inför de planerade industritomterna hade redan genomförts då Smålands museum år 2002 efter en besiktning av området uppmärksammade att det fanns skadade anläggningar inom RAÄ 76. Minst en härd och flera röjningsrösen hade redan skadats eller tagits bort utan åtgärd.

Eftersom båda förundersökningarna utfördes inom RAÄ 76 och genom att de är direkt kopplade till varandra geografiskt kommer resultatet från de båda förundersökningarna att redovisas samlat i denna rapport. Undersökningsresultatet har bidragit med kunskap till några av de övergripande frågeställningarna kring regionens fossila åkermark. Resultatet kommer även att ingå i en övergripande analys för E4-projektet (Hansson m fl 2003).

TOPOGRAFI

Markaryds kommun är belägen på sydsvenska höglandets sydvästra utlöpare, i södra delen av Sunnerbo härad i Finnveden. Höjden över havet varierar mellan 100-120 meter i kommunens södra delar och mellan 120-150 meter över havet i dess norra delar. Landskapet är småbrutet men ändå relativt flackt och odlingslandskapet präglas av småskalighet. Trakten domineras idag av granskog med öppna partier kring bebyggelsen.

Jordarten i området domineras av sandig, siltig morän. Längs Lagan och Gryteån finns områden med isälvsavlagringar, både som rullstensåsar och sandiga områden. I övrigt karaktäriseras landskapet av ett stort antal större och mindre våtmarker, mossar, myrar och sjöar. Sannolikt har våtmarkernas och sjöarnas utsträckning varit ännu mer markant under äldre tider. Det stora antalet våtmarker kan delvis förklaras genom att området är rikt på nederbörd, men även av att det småbrutna landskapets topografi uppvisar ett stort antal större och mindre svackor där våtmarker lätt kan bildas.

Figur 2. Utdrag från den ekonomiska kartan 4D 1c med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Det aktuella förundersökningsområdet låg på en höjd i anslutning till den södra infarten från E4:an till Markaryds samhälle. Inom området fanns det fossil åkermark i form av terrasskanter, stensträngar, röjningsrösen och åkerytor. Vid undersökningstillfället hade den glesa skog som tidigare funnits i området nyligen avverkat. Inom området fanns även en övergiven gårdstomt med husgrunder och ett stående hus. Förundersökningsområdet är på den äldsta historiska kartan, laga skifte 1830, markerad som ”backar och äckror”. Ett tiotal mycket smala (10-12 meter breda) bandparceller redovisas på samma karta från i Ulvaryds bykärna (Wallin 1996, Connelid 1993). De agrara lämningarna inom RAÄ 76 dominerades dock av de formelement som brukar förknippas med ett sentida åkerbruk som till exempel åkerterrasser och stensträngar som ibland övergick till stenmurar.

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Kunskapen om Markaryds äldre historia och dess fornlämningsbild har länge varit bristfällig. När den arkeologiska utredningen för E4-projektet genomfördes 1995 hade fornminnesinventeringen för Markaryds kommun ännu inte reviderats. Denna revidering genomfördes så sent som 1999 och det har medfört att vi idag har en större kunskap om fornlämningsbilden i södra Sunnerbo än den som var känd 1995.

Södra delen av Sunnerbo är ett område som till stora delar saknar förhistoriska gravar. I Markaryds socken fanns, enligt förstagångsinventeringen, åtta gravar fördelat på två lokaler. RAÄ 1 är ett litet gravfält som består av två ovala rösen och tre stensättningar. RAÄ 2 omfattar tre rösen. Det fanns även en uppgift om en försvunnen hållkista, RAÄ 38. Efter revideringsinventeringen fördubblades antalet registrerade gravlokaler från två till fyra och antalet gravar i socknen ökade till tolv genom registreringen av en treudd och tre stensättningar. Området framstår trots detta som fattigt på förhistoriska gravar och fornlämningsbilden domineras av fossil åkermark och lämningar efter utmarksbruk, ett fyrtiotal lokaler med järnslag och ett tjugotal tjärdalar. Den fossila åkermarken förekommer både i form av traditionella röjningsröseområden och som bandparcellerad åkermark. Utifrån det historiska kartmaterialet från södra Sunnerbo förefaller bandparcellerad åkermark ha varit ett vanligt inslag i området (Connelid 1993).

Området kring Markaryd har utifrån fornlämningsbilden med ett fåtal förhistoriska gravar och befintliga ortnamnsändelser tolkats som ett marginalområde, huvudsakligen koloniserat under medeltiden. De nya arkeologiska undersökningarna i området har medfört att denna bild börjar förändras. Området kring Lagan har under alla tider varit ett viktigt kommunikationsstråk mellan centrala Sverige och Danmark, via Skåne och Hallandskusten. Den kommunikativa betydelsen framstår som tydligast under historisk tid. Vägen förbi Markaryd räknas till en av Sveriges äldre landsvägar och den nyttjades även flitigt i samband med de svenska och danska krigstågen (t ex Gren & Norman 1994 och Hansson m fl 2003).

TIDIGARE ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

Kunskapsläget kring den fossila åkermarken i Kronobergs län har förändrats på ett genomgripande sätt under de sista åren. Ett stort antal undersökningar av fossil åkermark, främst röjningsrösen, har gjorts på flera håll i länet bland annat i samband med E4:ans utbyggnad förbi Hamneda (Skoglund 1997, Lagerås 2000). Dessa utgrävningar har dock genomförts i de centrala delarna av Sunnerbo och Varend, vilket innebär att de ingår i en annan historisk kontext än de aktuella undersökningarna i Markaryds närområde.

En av de få arkeologiska undersökningar som tidigare utförts i Markaryds kommun gjordes i samband med Bolmentunnelprojektet 1976. Då undersöktes en sentida bebyggelse lämning (RAÄ 37) inom Ulvared 2:27 (fig 1). Den undersökta husgrunden tolkades som en backstuga och såväl fyndmaterial som byggnad bedömdes vara ”nutida” (Nagmér 1976). Husgrundens placering och stenskodda källare visade på uppenbara likheter med en av förundersökningens bebyggelse lämningar (se vidare Bebyggelse och marknyttjande under efterreformatorisk tid).

E4-projektet Markaryd

Flera arkeologiska och kulturhistoriska utredningar har genomförts inför utbyggnaden av väg E4 förbi Markaryd. År 1993 utförde Smålands museum en kulturhistorisk utredning över området samtidigt som Riksantikvarieämbetet UV-Syd verkställde en första översiktlig arkeologisk utredning (Wallin 1993, Hansson & Svensgård 1994). Under 1995 genomförde Riksantikvarieämbetet och Smålands museum tillsammans en andra arkeologisk utredningsetapp (Wallin 1996). Den sista utredningsetappen, med begränsade markgrepp för lokalisering av under mark dolda fornlämningar, verkställdes 1996 av Arkeologikonsult AB (Johansson, Fredman, & Hallgren 1996).

Från hösten 2001 och fram till sommaren 2003 utförde Smålands museum flera arkeologiska undersökningar längs med E4-sträckningen och i sträckningen för anslutande mindre vägar. Inför de arkeologiska undersökningarna upprättade Smålands museum ett övergripande vetenskapligt program (Hansson m fl 2003). De fornlämningar som berördes av E4-projektet delades in i tre delprojekt med frågeställningar kring respektive källmaterial. De olika delprojekten var:

- Stenålderns landskap
- Det agrara landskapet
- Utmarken som resurs

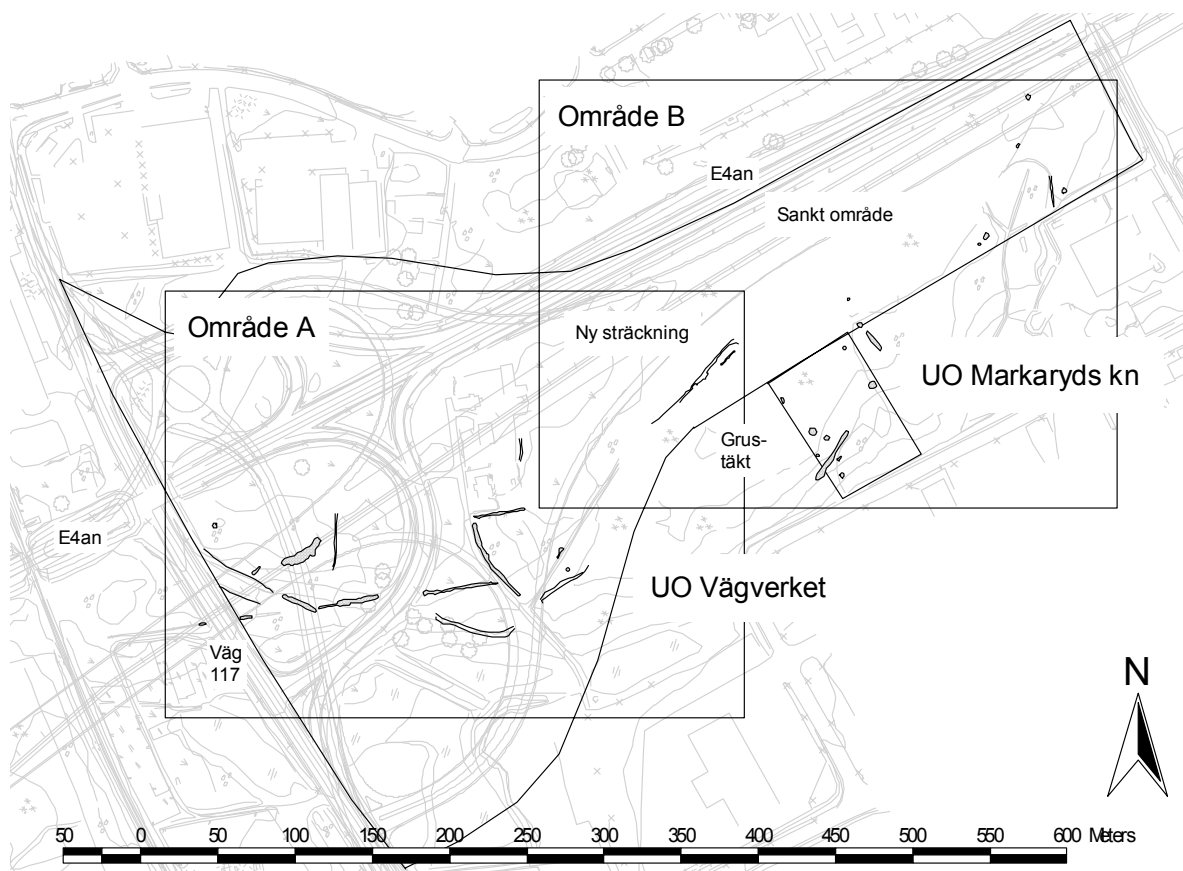
Tonvikten i undersökningarna har legat på fossil åkermark och stenåldersboplatser men även järnframställningsplatser och tjärrännor har berörts av undersökningar. Bland annat undersöktes en medeltida bebyggelseenhet, RAÄ 75, med fossil åkermark i form av röjningsrösen och bandparceller samt en relativt omfattande järnproduktion (Åstrand rapport under bearbetning). Några undersökningar av mindre områden med fossil åkermark längs med Lagandalen visade att den tidigaste röjningen utförts under romersk järnålder men att man även utvidgat åkermarken under medeltiden (Granath & Karlsson 2002, Nylén & Brynielsson 2003). Vid Brånhult undersöktes olika odlingslämningar som främst var från medeltid (Kraft 2004a). Resultaten av undersökningarna för E4:an vid Markaryd kommer även att presenteras i en sammanhållen publikation.

SYFTE

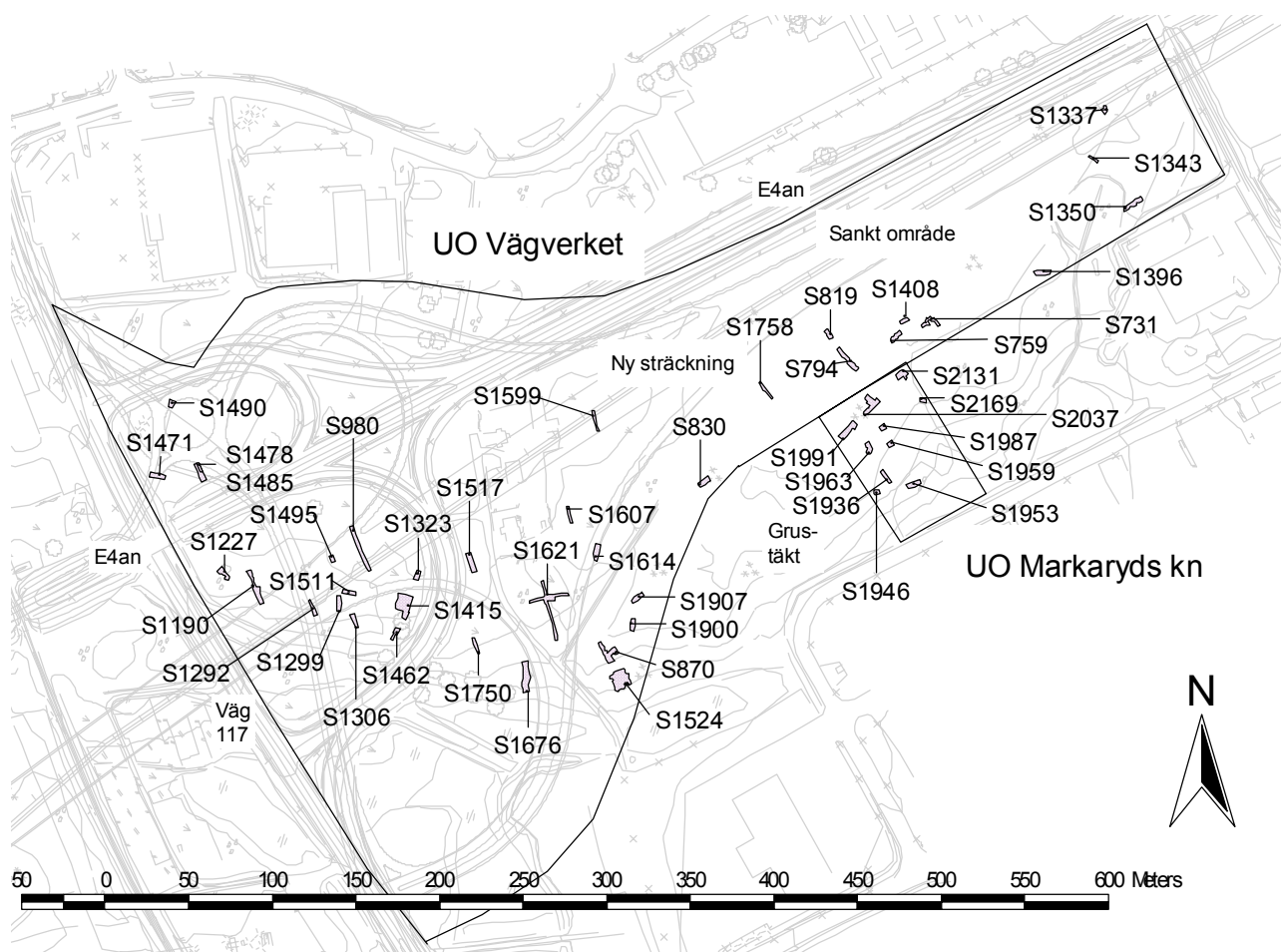
I och med att kunskapen kring den fossila åkermarken i södra Sunnerbo var bristfällig, skulle förundersökningarnas övergripande syfte vara att bidra till kunskapsuppbyggnaden kring regionens agrara lämningar. Inom RAÄ 76 fanns, vid sidan av ”vanliga” röjningsrösen, även andra fornelement som stensträngar och åkerterrasser (fig 3). Området gav därmed en god möjlighet att undersöka och datera dessa lämningar, vilket skulle kunna belysa lokalens olika faser. Båda förundersökningarna hade samma syften, den senare skulle snarast komplettera den först utförda förundersökningen. Vid förundersökningen påträffades ett flertal lämningar från senare historisk tid bland annat en tidigare inte iakttagen husgrund. Efter samråd med Länsstyrelsen innefattades även dessa i förundersökningen för att få en allsidig bild av områdets utveckling och arkeologiska potential.

Syftet med förundersökningarna var:

- att fastställa den fossila åkermarkens karaktär, omfattning och datering.
- att undersöka om det fanns boplatslämningar i området, samtida eller äldre än den fossila åkermarken.
- att undersöka om det fanns förutsättningar för att genom kvartärgeologiska analyser få en bild av områdets odlingshistoria och markutnyttjande

Figur 3. Översikt samt karterade agrara lämningar inom undersökningsområdet före undersökning.

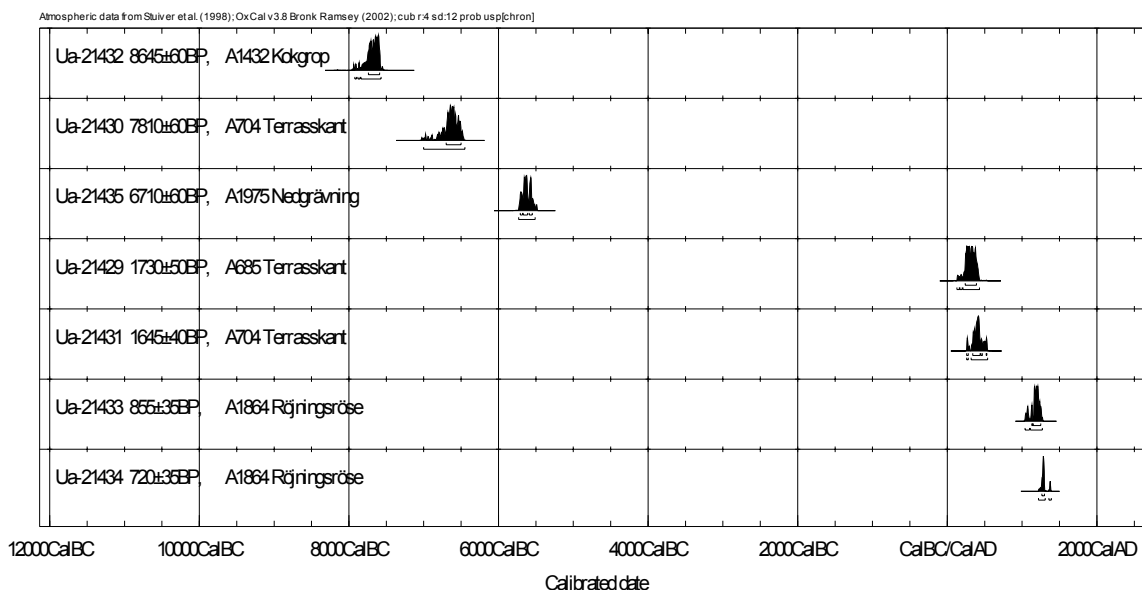
Figur 4. Samtliga schakt inom undersökningsområdet (för schaktbeskrivning se Bilaga 1).

METOD

Inledningsvis karterades alla synliga lämningar inom förundersökningsområdet genom inmätningar med totalstation. Karteringen låg sedan till grund för valet av grävobjekt. Sammanlagt togs 46 sökschakt upp med hjälp av grävmaskin (fig 4). Schakten banades av från torv och omrörda lager, främst sentida ploglager, till ett djup av 0,2-0,4 m. Enstaka schakt grävdes till ett djup av en meter för att utesluta förekomsten av ytterligare kulturlager eller odlingslager. Vissa schakt utvidgades för att förtydliga vaga indikationer eller för att omfatta hela strukturer. Sökschakten rensades med fyllhammare för att äldre boplatslämningar skulle kunna upptäckas. Den stenbemängda moränmarken samt minusgrader och snöfall medförde att rensningen blev tidsödande. Den sammanlagda schaktytan motsvarade ca 1400 m². Alla påträffade anläggningar samt fyndförande lager mättes in med totalstation för bearbetning i Intrasis. Schaktbeskrivningar, anläggnings- och fyndlistor har utformats i Excel och planerna framställdes i ArcView.

De anläggningar som valdes ut för undersökning snittades och dokumenterades genom beskrivning, fotografering och profilritningar. Mindre anläggningar som mörkfärgningar och nedgrävningar handgrävdes med skärslev medan de agrara lämningarna snittades med grävmaskin varefter profilen handrensades. Efter dokumentation samlades minst ett prov från varje lager i de agrara lämningarna och enstaka prover från botten av övriga anläggningar, in för datering. För att rationalisera provtagningen i den kalla väderleken togs nästan alla prover in som jordprover på 0,1-0,3 liter. Samtliga prover som har skickats till vedart- och ^{14}C -analys har därmed floterats/vattensållats. Några av de insamlade proverna innehöll inte tillräckligt med organiskt material för en vedartsanalys och enstaka vedartsbestämda prover räckte inte till en datering. Av 13 vedartsbestämda prover har sju stycken dateras.

Vedartsanalyserna har utförts av Ulf Strucke, RAÄ UV-Mitt och Thomas Bartolin, Nationalmuseet/NNU i Köpenhamn (Bilaga 4-5). Det främsta syftet med vedartsanalyserna var att kunna välja ut träkolsprover med låg egenålder, medan dateringarna skulle belysa den relativa kronologin och rumsliga förhållanden mellan röjningsrösen och ”yngre” former i den fossila åkermarken. ^{14}C -analyserna har utförts av Ångströmlaboratoriet vid Uppsala Universitet (Tab 3, s 23f). I rapporten anges samtliga ^{14}C -dateringarna i 2 sigma.

Figur 5. Grafisk framställning över ^{14}C från för undersökningsområdet (sammanställd i OxCal3).

RESULTAT

För att kunna belysa den fossila åkermarkens karaktär, omfattning och datering, samt för att få möjlighet att lokalisera eventuella boplatzlämningar togs 46 sökschakt upp inom undersökningsområdet. Resultatet från förundersökningen visade att området är påverkat av yngre aktiviteter och markgrepp som täkter, diken, sentida bebyggelse och odling. Eftersom det under förundersökningens gång visade sig viktigt att förstå de senare lämningarna för att kunna bedöma områdets utveckling och bevarandeförhållanden har en del av rapporten ägnats åt dessa. Såväl platsens kommunikativa betydelse som efterreformatoriska bebyggelse inkluderades inte i det ursprungliga syftet. Men eftersom dessa aktiviteter kan förklara en del av platsens historiska förlopp, uppkomna skador och övergripande tolkningsmöjligheter redovisas de som en del av resultatet.

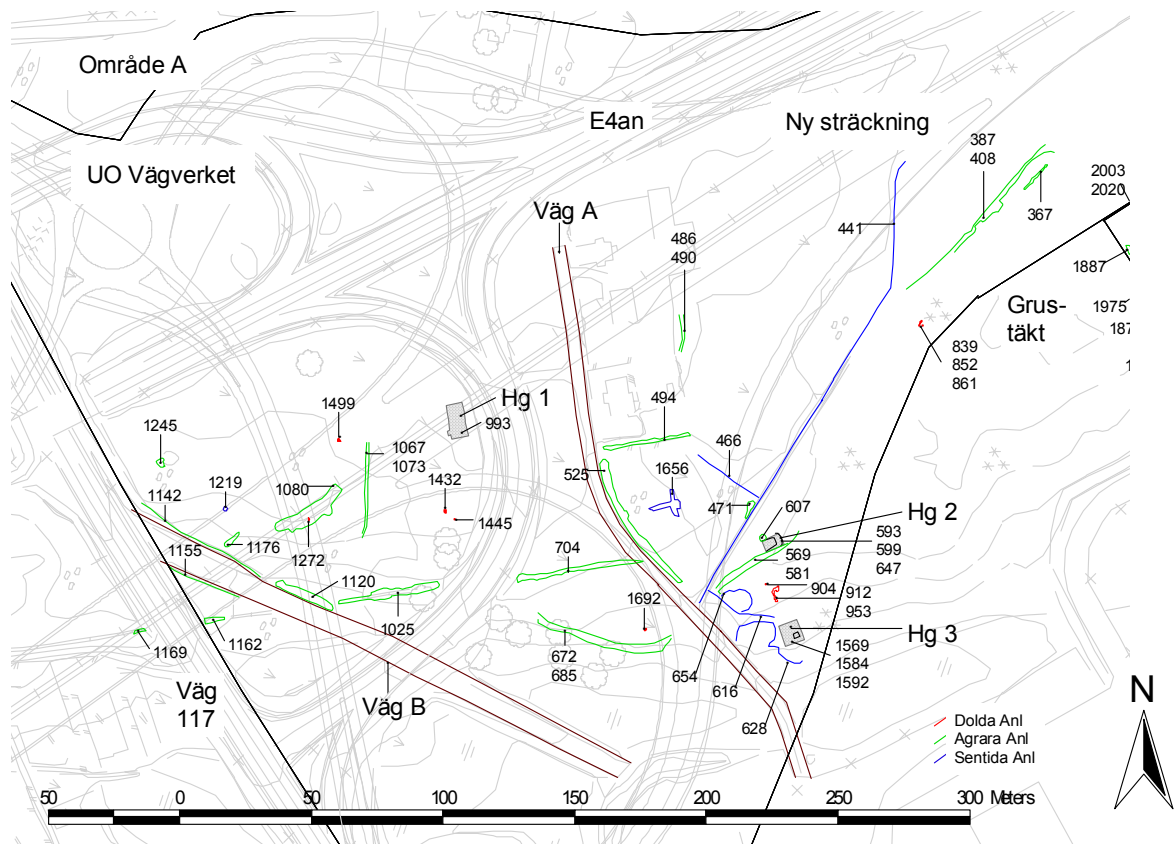
Sammanlagt registrerades 71 anläggningar varav ett tjugotal sentida lämningar som diken, täkter, gropar, husgrunder och vägar (tab 1, fig 6 och 19, bilaga 2). Sentida lämningar som till exempel diken, täkter en avfallsgrop redovisa endast i Bilaga 2, medan husgrunder, vägar och en del av odlingslämningarna har inkluderats i analysen. Även de delar av den fossila åkermarken som såg ut att var sentida omfattade äldre strukturer. Två dateringar till romersk järnålder kommer från två av områdets åkerterrasser (se vidare under Dateringar). I de följande avsnitten redovisas undersökningsresultatet i en kronologisk ordning.

Antal Anl	Anläggningstyp	Antal Anl	Anläggningstyp
6	Diken	18	Röjningsrösen
2	Gropar (sentida)	10	Stensträngar
3	Husgrunder	2	Störningar
7	Mörkfärgningar (utgård)	14	Terrasskanter
1	Kokgrop	2	Täkter
4	Nedgrävningar	2	Vägar (hjulspår och hålväg)

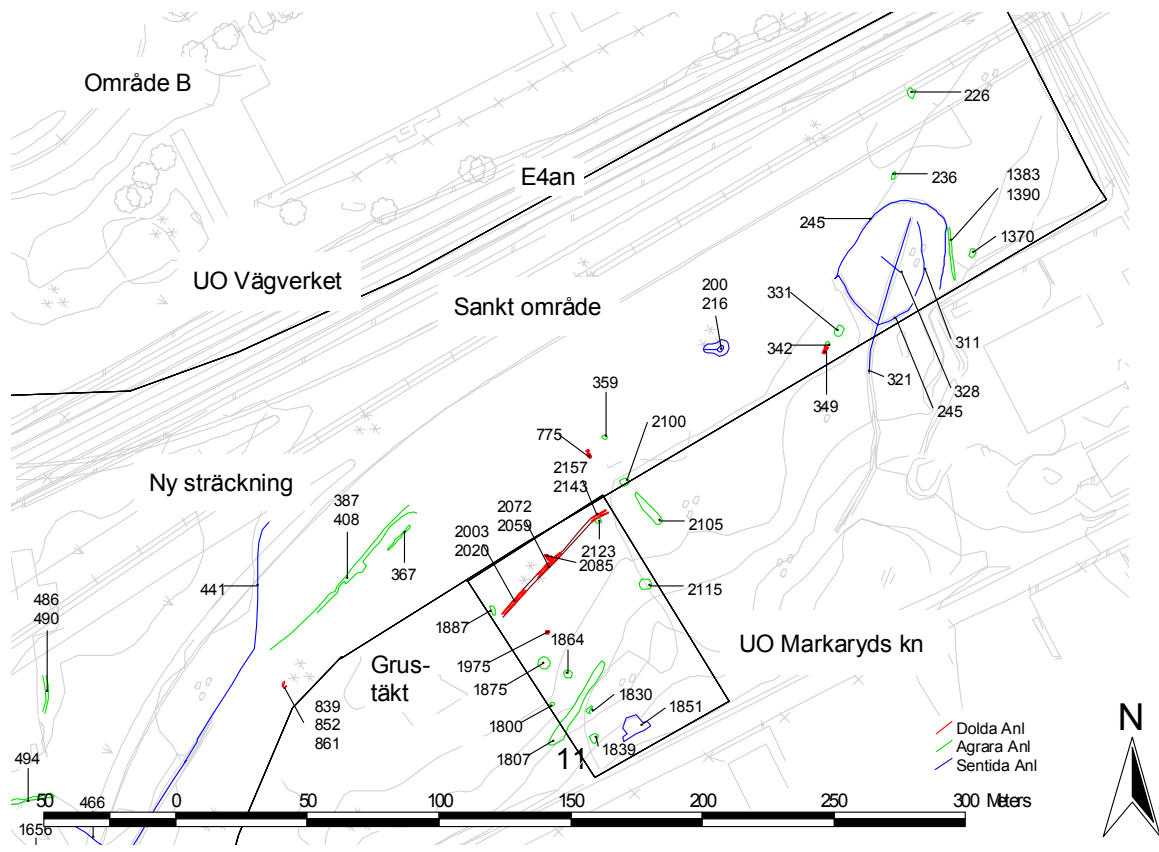
Tabell 1. Sammanställning över antalet registrerade anläggningarna inom området.

FÖRHISTORISKA AKTIVITETER

Lokaliseringen av förhistoriska boplatzlämningar försvårades betydligt av sentida ingrepp och någon förhistorisk boplatz påträffades inte. Av fyra nedgrävningar och en kokgrop, samt ett flertal mörkfärgning kunde bara tre klassas som säkra anläggningar med en äldre datering (A1432, A1445 och A1975, fig 6). Även om det inte gick att fastställa någon boplatz i området, fanns det spår efter mänsklig aktivitet under förhistorisk tid (se även Agrara lämningar).

Figur 6. Alla karterade lämningar efter avslutad undersökning inom delområde A respektive B. För placering se Fig. 3 och för anläggningsbeskrivning bilaga 2.

En mesolitisk kokgrop

Till den förhistoriska aktiviteten hör en kokgrop från områdets västra del (fig 6. område A). Kokgropen har daterats till 7920-7570 f Kr (Ua-21432) utifrån kol som hade samlats in från botten av anläggningen. I ytan framträdde anläggningen som en närmast rund mörkfärgning med lätt diffusa kanter (fig 7). Fyllningen innehöll rikligt med kol och profilsnittet markerade ett mindre inslag av sten än den omgivande marken. Utifrån anläggningens storlek, form och kolbemängda fyllning har lämningen tolkats som en kokgrop och ¹⁴C-analysen klargör att den har brukats under mesolitikum. Vedartanalysen visade att allt insamlat kol bestod av tall, vilket var ett vanligt inslag i den mesolitiska florán (Liljegren & Lagerås 2003,24-27).

Figur 7. A1432, kokgrop, vid påbörjat profilsnitt. Foto från nordost av Susanne Pettersson.

Mesolitiska skogsbränder eller mänsklig närvaro?

Förutom den mesolitiska kokgropen undersöktes en nedgrävning, A1975 som gav en mesolitisk datering. Nedgrävningen framträdde som en närmast oval stenfylld mörkfärgning. Profilsnittet visade att anläggningen saknade distinkta kanter utom i den västra delen. Fyllningens övre del innehöll delvis ännu inte förmultnat växtmaterial och nedgrävningen gav intryck av att ha blivit omrörd i ytan. Eventuellt kan en äldre konstruktion ha funnits i anläggningens västra del som var i det närmaste stenfri. I resten av anläggningen fanns ett till två lager av 0,1-0,2 m stora stenar. Kolprovet som gav en datering till 5 730- 5 510 togs i stenpackningen i anläggningens nedre del. Anläggningen har tolkats som ett resultat av flera aktiviteter. Blandningen av material bekräftas av vedartsanalysen som förutom det daterade kolet från obestämt lövträd även innehöll bok. Enligt de generella modellerna för södra Sverige etablerar sig boken här så sent som vid tiden runt Kristi födelse (Liljegren & Lagerås 1993, s 41). Kontexten i A1975 är alltför osäker för att man ska kunna datera anläggningen.

Den tredje mesolitiska dateringen från förundersökningen kommer från en terrasskant, A704, där syftet var att datera en äldre odlingsfas (lager 2, fig 9). Dateringen till 7000-6450 f Kr (Ua-21430) visar att inte heller denna datering kan kopplas till den aktivitet provet avsåg att datera. Ett stratigrafiskt äldre lager har

daterats till romersk järnålder (se även Agrara lämningar). Det daterade materialet bör vara från äldre markkol som omdeponerats i samband med odling.

Till en eventuellt förhistorisk fas hör även en nedgrävning (A1445) som endast kunde urskiljas som en svag färgskiftning med otydlig form och begränsning. Den diffusa anläggningen innehöll däremot två fynd, ett litet flintfragment och ett järnföremål (F1 och F16), som kan vara från järnålder/medeltid. Något organiskt material för eventuella analyser kunde inte lokaliseras.

Även om det finns några dateringar och anläggningar från tidig förhistorisk tid är det bara en boplatsanläggning som säkert hör till perioden före Kristi födelse. Ett mer permanent nyttjande får området först under romersk järnålder.

AGRARA LÄMNINGAR

Delar av den fossila åkermarken omfattade sentida lämningar som stenmurar, stensträngar och enstaka stora röjningsrösen, medan små röjningsrösen och låga stensträngar gav ett äldre intryck. Ett par tydliga åkerterrasser i anslutning till den befintliga gårdstomten tolkades som ett resultat av ett långvarigt och mestadels sentida markbruk.

För att kunna belysa den fossila åkermarkens karaktär, utbredning och datering valdes sju odlingslämningar ut för undersökning, sex inom vägsträckningen och en inom Markaryds kommuns exploateringsområde. Av dessa har bara två åkerterrasser och ett röjningsröse blivit daterade. En stensträng från områdets nordöstra del, A236, gav inte tillräckligt mycket organisk material för någon datering. Två av tre jordprover från denna stensträng saknade kol och det tredje innehöll tillräckligt mycket material för en vedartsbestämning men inte så mycket som det behövdes för en datering. Undersökningen av en terrasskant och en stensträng (A387-408 och A367) kunde inte slutföras efter maskinsnitt på grund av en tjäle (fig 6, bilaga 2). En stensträng och ett litet röjningsröse (A2085 och A2132, fig 6) som påträffades i samband med avbaningen, samt flertalet röjningsrösen hör förmodligen även de till en äldre odlingsfas inom området.

Fyra dateringar från de agrara lämningarna visar att området har använts för odling under lång tid. Den första uppodlingen verkar infalla under romersk järnålder och en andra brukningsfas hör till medeltiden.

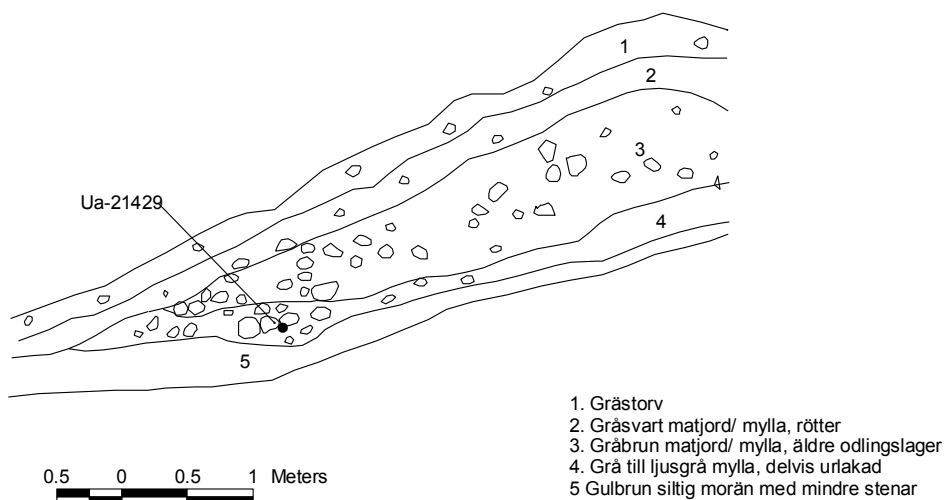

Fig 8. Sektion genom terrasskanten A685.

Romersk järnålder-medeltid

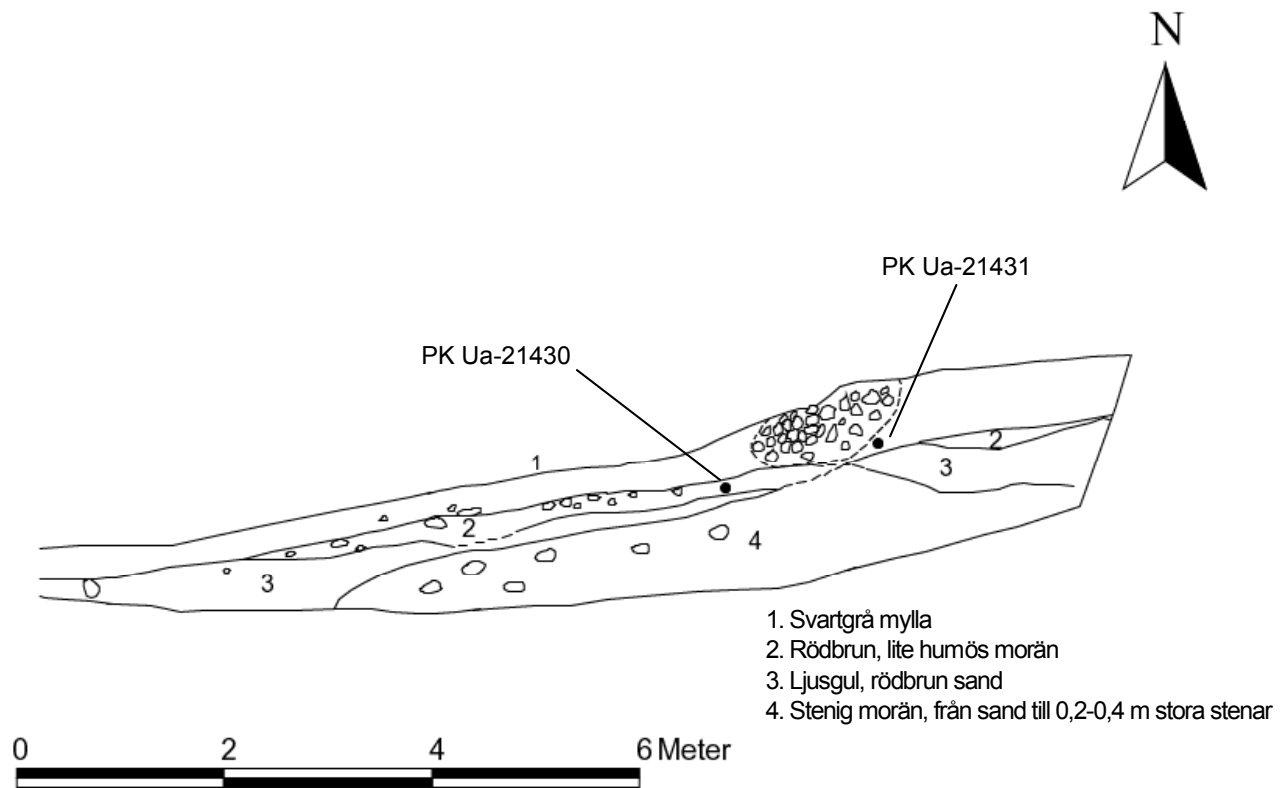
Den äldsta odlingsfasen representeras av två dateringarna från två terrasskanter, A685 och A704 (fig 17). Vid ett snitt genom terrasskanten A685 kunde man konstatera att den var uppbyggd av sten och anhopad odlingsjord (fig 8). Under ett lager med vegetation och mylla fanns överst ett mörkare odlingslager, lager 3, och under ett något ljusare odlingslager, lager 4, som bör representera odlingslämningens äldsta fas. Ett prov från lager 3 i A685 gav en datering till 130-430 e Kr (Ua-21429).

I terrasskanten A704 fanns ett odlingslager, lager 1 (fig 9). Längs med terrasskanten låg en stensträng och odlingslagret anslöt till denna. Under lager 1 fanns ett lager med svagt humös morän, lager 2. Ett kolprov taget i botten av lager 1, under stensträngen, kunde tidsbestämmas till 260-540 e Kr (Ua-21431) medan ett kolprov taget i lager 2 gav en mesolitisk datering (Ua-21430).

Båda analysmaterialen bestod av björk. Dateringarna ligger nära varandra i tid och bör höra till en uppodlingsfas under yngre romersk järnålder då man röjt området. Man kan dock inte direkt datera de specifika odlingselementen utifrån dessa kolprov. Terrasskanten A685 har antagligen utformats genom ett långvarigt bruk och stensträngen A704 kan ha anlagts under fortsatt odling på platsen. Vedartsprovet från A704 innehöll förutom björk även bok. Bok har inte förekommit i övriga daterade kolprov från romersk järnålder. Det är därför inte orimligt att lager 1 innehöll kol från såväl järnålder som medeltid vilket gör dateringen av själva stensträngen osäker. De båda dateringarna från A685 och A704 bör alltså ses som spår av den äldsta odlingsfasen. Vilken typ av odling detta har varit och hur detta odlingslandskap sett ut är dock mer osäkert.

Den tredje agrara lämningen som kunde dateras var ett röjningsröse i områdets östra del, A1864 (fig 17). Röjningsröset bestod av en homogen stenpackning, lager 2, anlagd ovanpå en tunn horisont av rostfärgad, svagt humös morän, lager 3 (fig 10, 11). Ett prov taget under en sten i botten av lager 2 gav en datering till 1040-1270 e Kr (Ua-21433). Ett annat prov från ett lager 3 kunde tidsfästas till 1220-1390 e Kr (Ua-21434). Dateringarna visar att röjningsröset anlagts under högmedeltid.

Utöver de daterade lämningarna finns det flera agrara anläggningar som med stor sannolikhet hör till områdets äldre odlingsfaser under järnålder och medeltid. Till dessa hör två agrara lämningar som framkom vid schaktningen i områdets östra del. Båda anläggningarna, en mindre stensträng och ett litet röjningsröse, A2085 och A2132 (fig 6), skiljer sig delvis från områdets övriga agrara lämningar genom ett mer homogent och något större stenmaterial (0,2-0,5 m). Stensträngen (A2085) var mycket flack och oregelbunden och trots det relativt stora stenmaterialet var den inte synlig före avbaning. Röjningsröset (A2132) bestod av ett tiotal stenar intill en stor markfast sten. Båda anläggningarna snittades men det gick inte att identifiera några äldre lager i eller intill lämningarna. Dessa lämningar, och flertalet röjningsrösen, bör utifrån övriga resultat räknas till den äldre odlingen. Den dolda stensträngen visar även att området förmodligen omfattade betydligt fler agrara lämningar än de nu redovisade (se även Odlingslämningar och agrara aktiviteter).

Figur 9. A704, terrasskant, profilritning från söder.

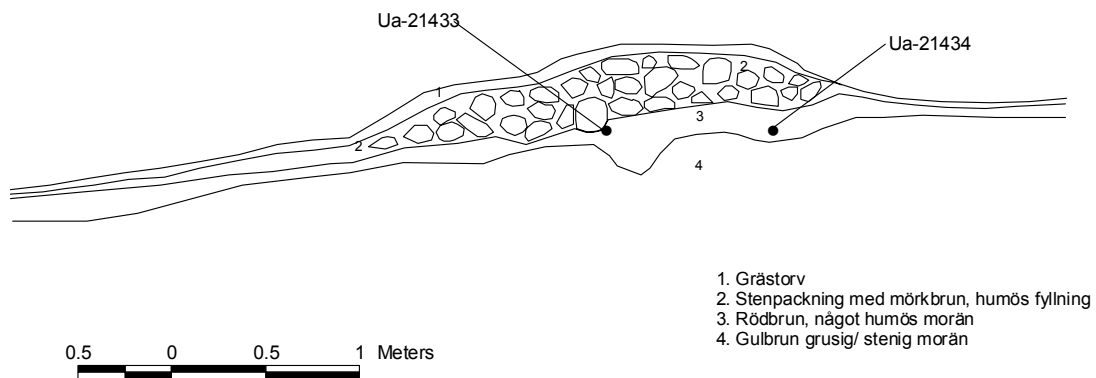
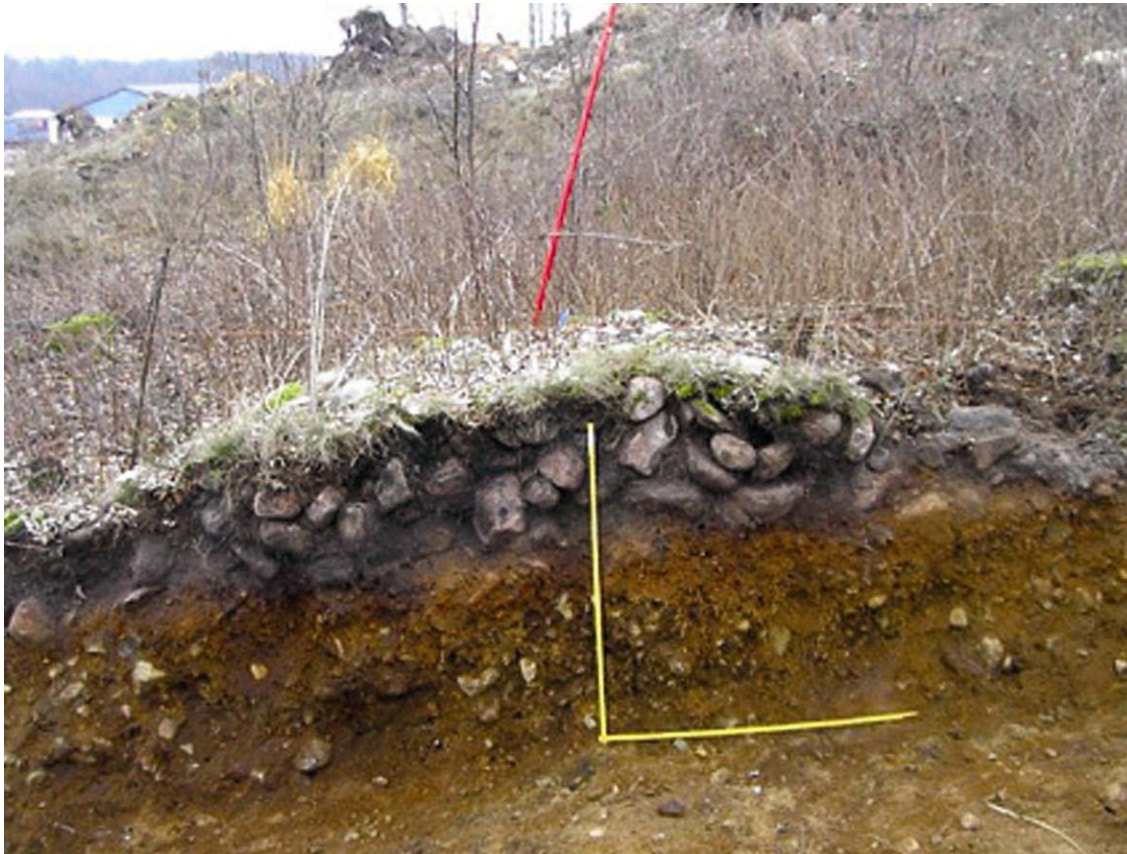

Fig 10: Sektion genom röjningsröse A1864, sett från söder.

Figur 11. A1864, röjningsröse, efter profilsnitt. Foto från nordost av Jessica Wennerlund.

EFTERREFORMATORISK TID

Förutom delar av den fossila åkermarken bestod de sentida lämningarna av ett stående bostadshus, tre husgrunder (Hg 1-3), en sopgrop (A1499) och fyra vägsträckningar (väg A-D, fig 6 och 19). Diken, täkter och otolkade anläggningar från sen tid redovisas endast i anläggningslistan (bilaga 2). Bostadshuset, som hade flyttats i samband med en vägomläggning 1964, hade enligt uppgift årtalet 1892 dekorerat över ingången. Samma år har även föreslagits som tiden för gårdens etablering (Markarydsbygden 1992). Gården, alternativt torpets, inägomark markeras av flera agrara lämningar som följer en ägo gräns som är synlig på 1981 års ekonomiska karta. Husets tidigare placering motsvaras av en husgrund som ligger inom en yta som omsluts av dagens trafikplats (Hg 1, fig 6).

Resultatet från förundersökningen har inte visat på någon bebyggelse i området före 1800-talets slut, men två av husgrunderna avvek i utseende från det traditionella byggnadssättet. En enklare, delvis nergrävd uthusbyggnad har endast karterats (Hg 2), medan en husgrund med en stensyll, källare och en uppbyggd eldstad har delundersökts (Hg 3).

Sentida husgrund (Hg 3)

Den undersökta husgrunden (Hg 3, A1569) låg i en markerad sydsluttning och på grund av flera markskador i området tolkades den först som rester efter en täkt med kvarlämnade högar och vallar. Husgrunden identifierades först när en enkel stenrad frilades i ett sökschakt för boplatslämningar (fig 12). Schaktningen avslöjade att området hade planats av för att kunna rymma den aktuella byggnaden och vid undersökningstillfället begränsades denna plåtå mot väster och söder av sentida ingrepp. För att kunna fastställa byggnadens funktion och datering genomfördes en begränsad undersökning.

Arbetet inleddes med att hela husgrunden frilades med hjälp av grävmaskin. När vegetationsskiktet hade avlägsnats handrensades vissa delar och slutligen grävdes tre provytor med skårslev. Den första ytan omfattade en stenbemängd yta i byggnadens norra del. Stenarna visade sig motsvara en stensatt källare som vid igenläggandet fyllts igen med ytterligare sten (fig 13). Yta nummer två placerades över eldstaden som visade sig bestå av en uppbyggd härdpall utan indikationer på någon skorstensstock. Den tredje ytan omfattade en del av området kring den förmodade ingången. Den södra och östra vägglinjen markerades av låga vallar av sand, grus och sten vilka tolkades som rester efter mullbänkar, men de snittades aldrig. Vägglinjen i väster markerades av en stensyll i ett varv, medan den norra vägglinjen sammanföll med en stensyll kring källargropen och slutet av den ena vällen i den östra vägglinjen.

Figur 12. Hg 3 (A1569) med syllstensrad och spisaröse (A1592). Foto från sydväst av Susanne Pettersson.

I samtliga rutor och i resten av husgrunden påträffades ett fyndmaterial som kunde dateras till tidigt 1900-talet, eventuellt med inslag från 1800-talets senare del. Byggnadens disposition visade att det rörde sig om ett bostadshus på 8,1 x 7,5 m (närmast Ö-V) med eldstad och källare (se även Bebyggelse och marknyttjande under efterreformatorisk tid). Undersökningen avslutades utan bottengrävning och systematisk fyndregistrering.

Figur 13. Hg 3 (A1569) med stensatt källare. Foto från sydväst av Jessica Wennerlund.

Vägar

Inom undersökningsområdet fanns det spår efter fyra vägsträckningar med olika funktioner och betydelse (Väg A-D i fig 19). I närheten av de båda husgrunderna och delvis markerad av odlingslämningar fanns spår efter 1700-talets väg mot Vittsjö och Kristianstad (Väg A). Väg B motsvarade av en lokal brukningsväg som troligen anlagts samtidigt som 1940-talets nya sträckning av väg 117 (Markarydsbygden 1992). Båda vägarna finns markerade i bakgrundskartan till förundersökningen och de framträdde i terrängen med vägbankar, diken och vallar.

Den tredje vägsträckningen (Väg C) uppmärksammades genom två parallella hjulspår i tre sökschakt (fig 6, 14). Hjulspåren var ca 0,4 meter breda och intill 0,06 meter djupa med en homogen delvis humös fyllning. Vägens totala bredd motsvarade ca 1,4 meter med en trolig axelbredd på ca 1,0-1,1 meter. Det fanns inga spår efter något påfört material eller tendenser till hålvägsbildning. Ett par anläggningar i anslutning till vägsträckningen, en stensträng och ett röjningsröse (A2085 och A2123) har delvis påverkats av körvägen. Stensträngen har troligen kapats av vägen och hjulspåren löper delvis över röjningsröset. Vägen är svår att datera, men en relativ kronologi visar att den är yngre än de agrara lämningarna (se även Agrara lämningar).

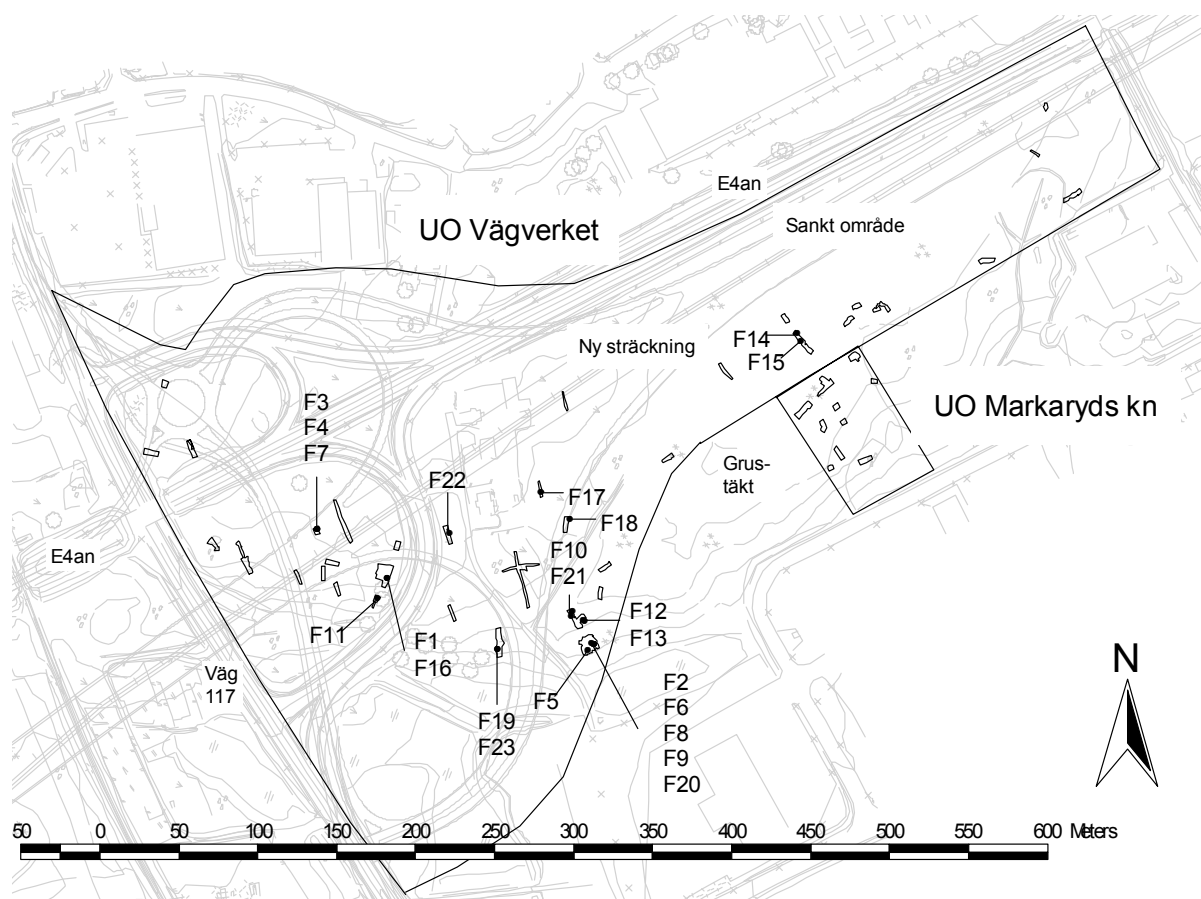

Figur 14. Väg C i två av söschakten. Foto från sydväst av Jessica Wennerlund.

Den fjärde lämningen, väg D (fig 19), registrerades ursprungligen som ett dike på grund av sin belägenhet i ett område med andra diken. Utseendemässigt skilde den sig dock från övriga diken genom att den saknade vallar. Antagligen utgör väg D rester efter en äldre hålväg. Lämningen var äldre, eller möjligen samtida med, Hg 3 då den hade kapats genom markingreppen strax ovanför husgrunden.

FYND

Fynden som togs tillvara bestod främst av yngre rödgods, flintgods, glas, järn och bränd lera från 1800-/1900-talet. En bit slagg (F20) framkom som rensfynd i S1524 intill Hg 3. De till antalet relativt omfattande fyndmaterialet av yngre rödgods, 49 delar, kommer till största delen från olika former av kärl och fat. Flertalet av skärvorna har brun, ljusbrun eller gulbrun glasyr och några av dem har även en avvikande färgdekor. Samtliga skärvor är från efterreformatorisk tid. Endast två fynd, ett flintfragment (F1) och ett litet järnföremål (F16), bedömdes som möjliga för en förhistorisk eller medeltida datering. Fynden är redovisade i bilaga 3.

Figur 15. Fyndspridning inom undersökningsområdet (se även fyndlista i Bilaga 3).

VEDARTSBESTÄMMNING

Från förundersökningarna skickades 13 träkolsprover till vedartsanalys. Syftet med analysen var primärt att fastställa vedart för att få en uppfattning om kolets egenålder och potential för en bra ¹⁴C-datering. Utöver det kan vedartsanalyserna även bidra till en ökad förståelse av stratigrafiska och rumsliga likheter/olikheter samt den lokala landskapsutvecklingen.

Fem kolprover visade sig efter vedartsbestämningen vara för små för ¹⁴C-analys. Ett prov med ljung och liknande växter skickades inte eftersom provmaterialet kan tänkas ha infiltrerat en äldre kontext. Aktuella markförhållanden med en stenig moränmark innebar en ökad risk för detta. Vedartsanalyserna har främst visat på en förekomst av tall, björk, bok, ljung och andra små buskar, men det finns även mindre inslag av lind, salix, ek och andra lövträd (tab 2, bilaga 4-5).

Prov Nr	Anl	Anl-typ	Tall	Björk	Ek	Lind	Salix	Bok	Löv-träd	Ljung, buskar, växtdelar	Daterings-period
Agrara lämningar											
S 3593	A236	Stensträng		X					X		
B 1	A685	Terrasskant		X	X			X			
S 3542	A685	Terrasskant		X	X			X			RoJ
S 3594	A685	Terrasskant			X		X				
S 3543	A704	Terrasskant	X		X					X	Mesolitikum
S 3544	A704	Terrasskant	X	X				X			RoJ
B 2	A1080	Stensträng	X		X	X		X		X	
S 3547	A1864	Röjningsröse						X			MeT
S 3548	A1864	Röjningsröse						X			MeT
S 3549	A2123	Röjningsröse						X			
Övrigt											
S 3546	A1432	Kokgrop	X								Mesolitikum
S 3545	A1445	Nedgrävning				X			X		
S 3550	A1975	Nedgrävning						X	X		Mesolitikum

Tabell 2. Sammanställning av vedartsbestämningar. Se även Bilaga 4-5. Provbeteckningens bokstäver avser; S för Strucke och B för Bartolin. Grå markering avser daterat träslag.

DATERINGAR

Sammanlagt skickade tio kolprover för ^{14}C -analys och sju stycken har daterats med tandemaccelerator. Resterande prover visade sig vara för små för analys. Syftet med analysen var att datera lämningarna och försöka förstå områdets nyttjande och förändring över tid. Dateringarna fördelar sig på tre mesolitiska dateringar, två dateringar från romersk järnålder och två från medeltid (tab 3 och fig 5). Se vidare under avsnittet ”Analys”.

Lab.nr.	Anl.	Typ av anl.	Vedart	BP ålder	Kalibrerat värde 1 sigma (% prob)	Kalibrerat värde 2 sigma (% prob)	Period
Ua-21432	A1432	Kokgrop	Tall	8645 ± 60	7740-7590 BC (68.2)	7920-7900 BC (1.4) 7880-7850 BC (1.3) 7840-7570 BC (92.8)	Mesolitikum
Ua-21430	A704	Terrasskant	Tall	7810 ± 60	6700-6500 BC (68.2)	7000-6450 BC (95.4)	Mesolitikum
Ua-21435	A1975	Nedgrävning, stenfylld	Kvist från lövträd	6710 ± 60	5710-5680 BC (8.2) 5670-5610 BC (39.5) 5590-5550 BC (20.5)	5730-5510 BC (95.4)	Mesolitikum
Ua-21429	A685	Terrasskant	Björk	1730 ± 50	240-390 AD (68.2)	130-160 AD (1.5) 170-200 AD (1.7) 210-430 AD (92.2)	Romersk järnålder
Ua-21431	A704	Terrasskant	Björk	1645 ± 40	260-280 AD (2.2) 340-440 AD (60.9) 450-470 AD (2.4) 520-530 AD (2.6)	260-280 AD (4.8) 320-540 AD (90.6)	Romersk järnålder/ folkvandringstida
Ua-21433	A1864	Röjningsröse	Bok	855 ± 35	1130-1140 AD (1.6) 1150-1250 AD (66.6)	1040-1100 AD (12.6) 1110-1270 AD (82.8)	Medeltid
Ua-21434	A1864	Röjningsröse	Bok	720 ± 35	1264-1299 AD (68.2)	1220-1310 AD (85.4) 1360-1390 AD (10.0)	Medeltid

Tabell 3. Sammanställning över dateringar från förundersökningarna. Kalibrerade enligt Stuiver et al (1998), OxCal v 3,8 Bronk Ramsey (2002).

KVARTÄRGEOLOGISKA STUDIER

I samband med E4-projektet har Enheten för miljöhistorisk uppdragsforskning, Kvartärgeologiska avdelningen vid Lunds Universitet, utfört pollenanalytiska förundersökningar av flera torvmarkslokaler. Uppdraget utfördes för Smålands museum med syftet att hitta torvmarker där markanvändningen kunde avspelas i ett pollenspektrum. Målsättningen har varit att få fram ett underlag för bedömning av de utvalda pollenprofilernas lämplighet för mer detaljerade studier i samband med en eventuell arkeologisk slutundersökning. En förutsättning var att lagerföljden i pollenprovet täckte relevanta tidsperioder, att pollendeponeringen hade goda förutsättningar att avspegla vegetation och markanvändning samtida med de arkeologiska lämningarna, samt att graden av bevarande var tillräckligt god för en detaljerad pollenanalys.

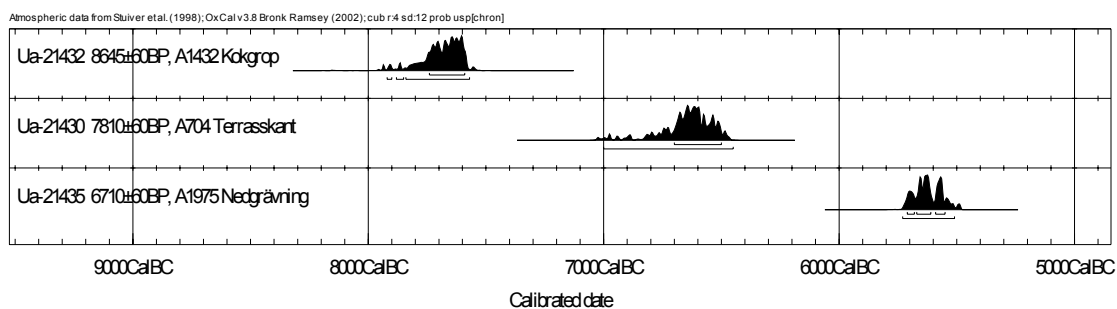
Vid de pollenanalytiska förundersökningarna togs borrhävar på flera olika lokaler (Björkman & Ekström 2002:8, 11). En av dessa provpunkter var en våtmark sydväst om det aktuella förundersökningsområdet. Den analyserade torvprofilen omfattade de sista 2000 åren men spår efter odling kunde bara urskiljas för det sista århundradet. Någon koppling mellan undersökningsområdets fossila åkermark och pollensekvensen från våtmarken kunde därför inte urskiljas. Det fanns inte heller några tydliga tecken på öppna gräsmarker. Endast en svag gräskurva och en ännu svagare och bruten svartkämpekurva i diagrammet kan indikera en närbelägen betesmark. Förutsättningarna bedömdes därför som dåliga för att vidare pollenanalytiska undersökningar skulle kunna tillföra något till frågorna omkring odling och markutnyttjande i Markarydstrakten.

ANALYS

De mesolitiska dateringarna

Vid undersökningarna längs E4: an vid Markaryd har boplatser från mesolitisk tid undersökts på två platser. Vid Såna undersöktes en boplats, RAÄ 71, som idag ligger vid kanten av en mosse men som tidigare legat vid en sjö (Persson 2004). Även om boplatsslämningarna var sparsamma så kunde man, tack vare att platsen var så pass opåverkad, få en bild av hur hyddorna legat och hur man uppehållit sig på platsen. Boplatsten hade i huvudsak varit använd under sen boreal tid, ca 8 000-7000 f Kr. Även senare under mesolitisk tid hade platsen hade använts vid ett mer tillfälligt uppehåll. Vid den norra sidan av Grytåns dalgång, ca 400 m sydväst om det aktuella förundersökningsområdet, undersöktes en mindre stenåldersboplats. Under en begränsad tid hade man här uppehållit sig vid en hydda eller ett vindskydd. Flintteknologin tyder på en datering till den äldsta delen av mesolitikum men materialet är fortfarande under bearbetning (Persson under arbete). I södra Sverige har få mesolitiska boplatser undersökts i inlandet vilket gör dessa undersökningar intressanta.

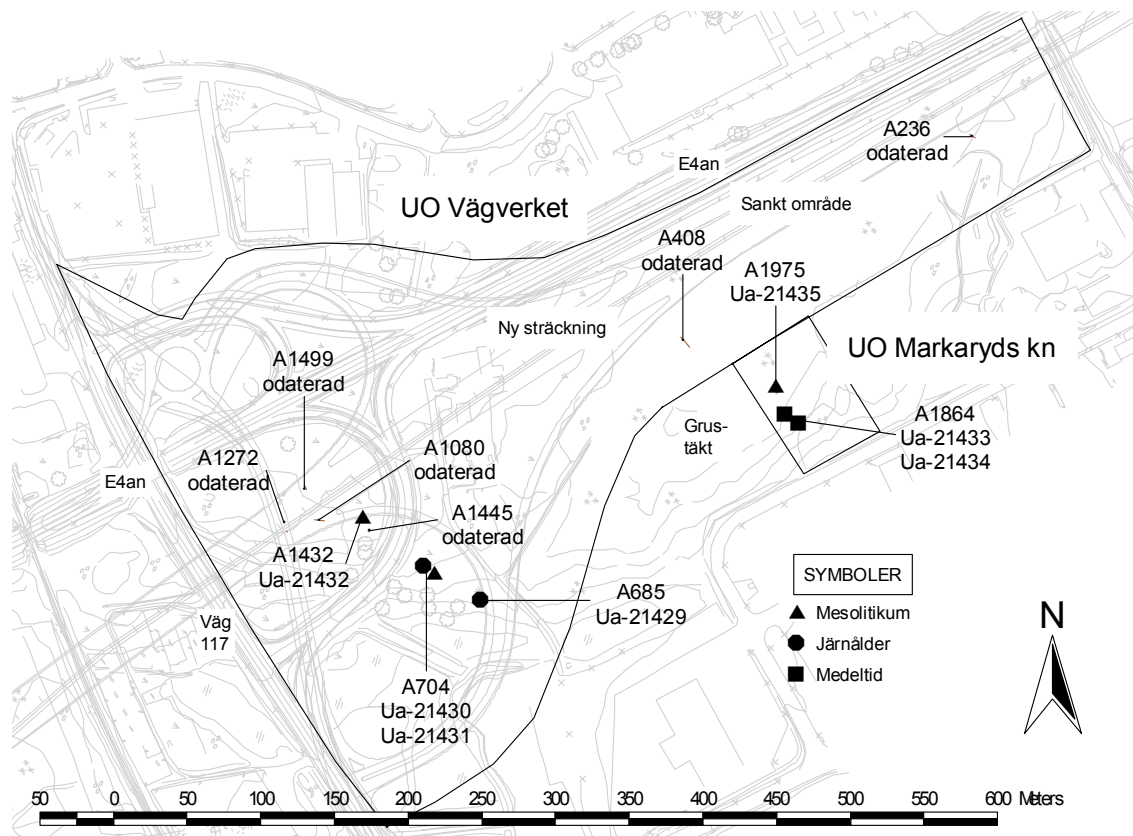
Vid den aktuella förundersökningen av RAÄ 76 gav tre av de ^{14}C -analyserade kolproven dateringar till mesolitisk tid. Dateringarna kommer från tre olikartade kontexter och man frågar sig därför vad dessa dateringar representerar. Den ena av dateringarna, Ua-21432, hörde till ett tydligt boplatssammanhang. Det daterade kolet, som var av tall, kom från botten av en kokgrop, A1432. Ytterligare anläggningar eller fynd som skulle kunna höra samman med kokgropen påträffades dock inte trots en utvidgning och handrensning av sökschakten. En liten bit svallad flinta hittades dock i en angränsande nedgrävning, A1445, men denna anläggning innehåll även ett järnföremål. De två andra dateringarna kommer från mer osäkra kontexter. Det ena provet, Ua-21435, kom från nedgrävningen A1975, som bar spår av att ha blivit omörd. Det daterade provet var från obestämt lövträd men vedartsanalysen visade att även kol av bok fanns i anläggningen. Eftersom boken invandrat förhållandevis sent tyder detta på att det rör sig om inblandning av yngre kol. Den andra mesolitiska dateringen, Ua-21430, kommer från ett odlingslager i terrasskanten A704. Kolet var av tall och kom här från ett lager som var stratigrafiskt yngre än ett lager som gav en datering till romersk järnålder (Ua-21431, fig 9).

Figur 16. Grafisk framställning över mesolitiska ^{14}C -dateringar från undersökningsområdet (sammanställd i OxCal3).

För de två sistnämnda dateringarna är det alltså troligt att kolet inte hör ihop med de objekt som de var avsedda att datera utan att det rör sig om kol som legat länge i marken. Detta kol kan komma från mänsklig verksamhet eller från skogsbränder, vilket i detta sammanhang är svårt att avgöra. Att man kan få mesolitiska dateringar då man försöker datera odlingslämningar har tidigare uppmärksamats (se t ex diskussion i Lagerås 2000:177ff, Lagerås 2002:27ff). När man daterar odlingslämningar utgår man ifrån tanken att det insamlade träkolet ska komma från en röjningsbränning utförd inför den aktuella odlingen. Eftersom man då tar kol från kontexter som ursprungligen varit öppna finns risken att man kan få med kol som är långt äldre än det röjningsröse eller den stensträng man avsett att datera. Träkol är mycket beständigt mot nedbrytning, vilket innebär att det kan bevaras och blandas upp med yngre material. Man bör alltid beakta att en datering av kol tagen under en odlingslämning enbart ger information om att kolet är äldre än odlingslämningen. Hur mycket äldre upplyser inte dateringen om. Man bör därför inte förlita sig på enstaka analyser då man försöker datera odlingslämningar. Även från andra E4-undersökningar vid Markaryd finns exempel på att man fått mesolitiska dateringar från fossil åkermark. I Traryds socken fick man en mesolitisk datering från ett lager under ett röjningsröse och även vid undersökningen av fossil åkermark vid Brånhult fick man två mesolitiska dateringar (Nylén & Brynielsson 2003, Kraft 2004a, s 28).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att den daterade kokgropen är det enda säkra spåret av att man använt platsen under mesolitisk tid. Någon eller några människor har omkring 7 500 f Kr hållit till i sydslutningen mot Grytåns dalgång och lagat sin mat i en kokgrop. Övriga mesolitiska dateringar kan vara resultat av mänsklig närvaro men kan lika gärna vara spår efter naturliga skogsbränder. Spåren från mesolitisk tid är alltså fragmentariska och svårtolkade.

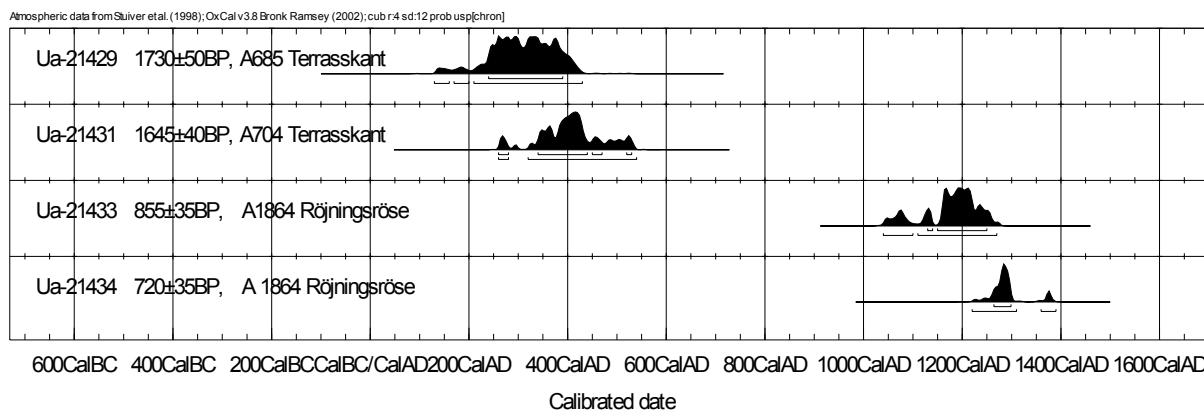

Figur 17. Undersökta anläggningar och insamlade prover. Se även Tab. 3 och Bilaga 4-5.

Odlingslämningar och agrara aktiviteter

När det gäller områdets agrara lämningar kunde den äldsta odlingen dateras till romersk järnålder, följt av en medeltida brukningsperiod och sentida odling. Förekomsten av sinsemellan olika odlingsspår som röjningsrösen, stensträngar, åkerterrasser och stenvmurar antydde redan innan undersökningen påbörjades att det fanns flera kronologiska skikt. Åkerterrasserna visade dessutom att man hade utfört odling med en successiv jordförflyttning under en längre period, vilket bekräftades av förundersökningen. Den stenbemängda moränmarken, i kombination med grustäkter och sentida odling, gjorde det svårt att urskilja många av de agrara lämningarna och några lokaliserades först efter avbaning.

I stora delar av länet uppträder fossil åkermark tillsammans med förhistoriska gravar. Så är dock inte fallet i södra Sunnerbo. Frånvaron av gravar inom röjningsröseområdena har tidigare tolkats som att det agrara utnyttjandet börjat först under historisk tid. Dateringar från röjningsröseområden inom E4-projektet vid Markaryd har dock i flera fall visat att odlingarna etablerats under romersk järnålder. (Granath & Karlsson 2002, Nylén & Brynielsson 2003, Kraft 2004b). Vid de tidigare undersökningarna inför ny E4-sträckning vid Hamneda kunde den fossila åkermarkens anläggningsfas till stor del dateras till romersk järnålder och tiden kring Kristi födelse (Lagerås 2000:177ff). Den fossila åkermarken vid Hamneda innehöll dock förhistoriska gravar vilket även gäller för huvuddelen av den fossila åkermarken i Varend. Den fossila åkermarken i Varend har i regel ett stort tidsdjup med dateringar från bronsålder till sen historisk tid. Vid undersökningar vid Stojby i Gårdsby socken, kunde även ett tydligt rumsligt – kronologiskt samband mellan gravar och fossil åkermark påvisas (Högrell 2002:13).

Figur 18. Grafisk framställning av ^{14}C för järnålder och medeltid från undersökningsområdet (sammanställt i OxCal3).

Även om brons- och järnåldersdateringar dominerar i länets röjningsröseområden är inte alla röjningsrösen från förhistorisk tid. Som tidigare nämnts finns ofta förhållandevis sena dateringar av röjningsrösen i många områden med fossil åkermark i centrala Varend (Lagerås 2002, s 28). Inom E4-projektet vid Markaryd har de fossila odlingslämningarna vid Berg, RAÄ 75, gett medeltida dateringar (Åstrand under bearbetning). Vid Brånhult undersöktes odlingslämningar som i huvudsak kunde dateras till medeltid (Kraft 2004a).

Som tidigare nämnts visar det äldre kartmaterialet att bandparceller har varit en förhållandevis vanlig form av fossil åkermark i Markarydstrakten (Connelid 1993). Undersökningar av områden med bandparceller i Västsverige har ofta visat sig ha sitt ursprung i en storskalig markindelning från järnåldern som sedan utvecklats under medeltiden. Bandparcellerad åkermark återfinns vanligen i anslutning till de historiskt kända by- och gårds- tomterna där de ofta täcker betydligt större ytor än den i historisk tid hävdade åkermarken. I Kronobergs län är bandparceller relativt ovanliga. Fossila åkrar med bandparceller har hittills bara undersökts i Uppvidinge där de kunde dateras till yngre järnålder och medeltid (Klang 1980). Vid undersökningen av den medeltida gården vid RAÄ 75 vid Berg kunde man konstatera att den fossila åkermarken innehöll både röjningsrösen och bandparceller även om bandparcellerna inte var synliga före avbaning. Såväl gården som odlingsmarken hade anlagts under 1200-tal. Vid Ulvaryds by intill förundersökningsområdet visar kartan över laga skifte 1830 en bandparcellstruktur även om denna inte låg i det berörda området (Connelid 1993, Akt F49-39:1). Förundersökningsområdets benämning som ”backar och äckror” visar att det i början av 1800-talet fanns övergivna åkrar inom det aktuella området. Vid förundersökningen gick det inte att urskilja några parcellindelningar. Man kan dock inte utesluta att bandparceller har förekommit i området. Sentida aktiviteter och ett förändrat odlingslandskap har bidragit till att mycket av spåren efter järnålderns och medeltidens odlingsystem har försvunnit eller suddats ut.

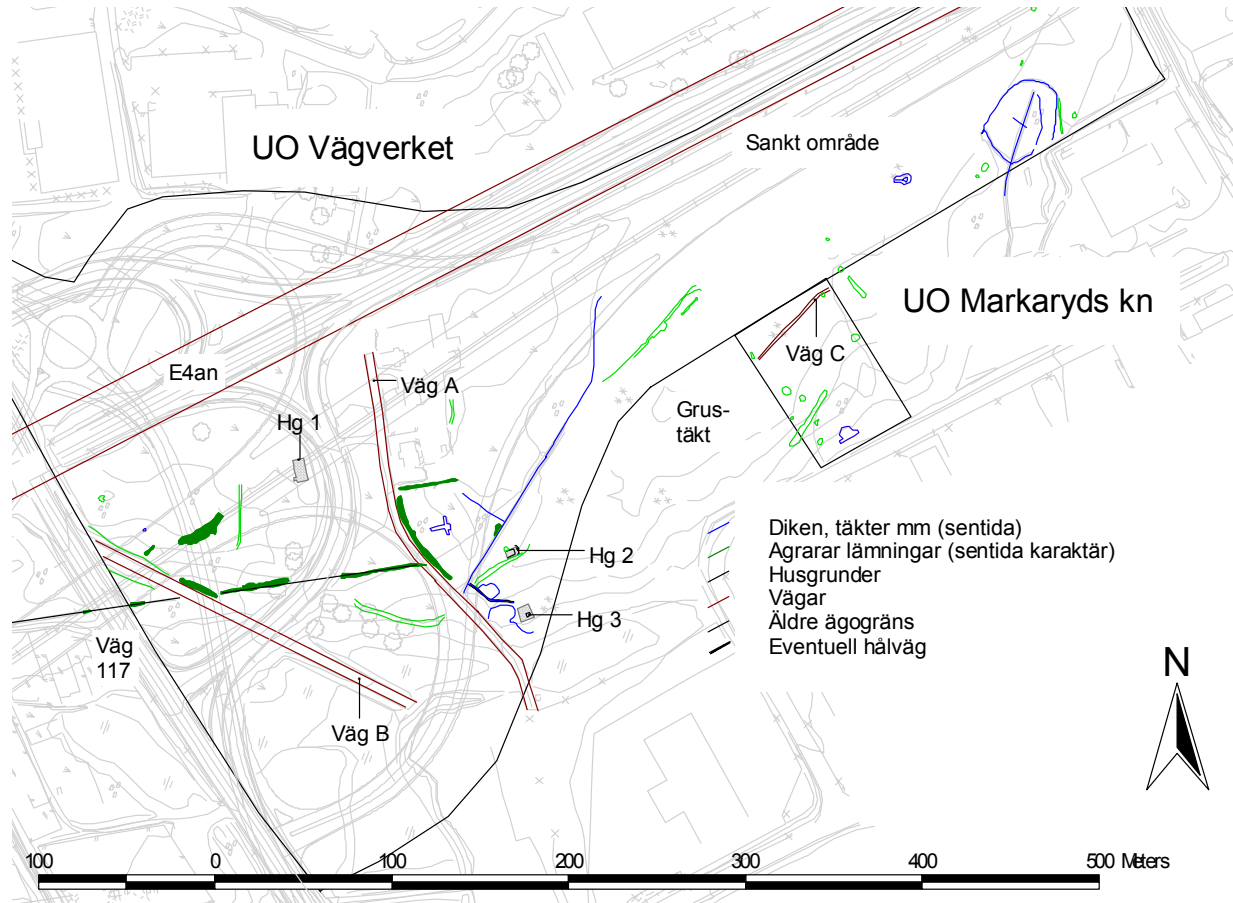
Dateringarna visar att järnålder och medeltid har varit perioder av aktiv uppodling. Två ¹⁴C-dateringar från olika åkerterrasser visar på odling i området sedan romersk järnålder och två dateringar från ett röjningsröse bekräftar det medeltida bruket (A704, 685 och 1864, fig 18). Detta resultat visar stora likheter med andra lokaler inom E4-projektet som visat på ett mer eller mindre permanent marknyttjande redan under romersk järnålder. Den tidiga odlingen är anmärkningsvärd med tanke på att så få förhistoriska gravar är kända i trakten.

Bebyggelse och marknyttjande under efterreformatorisk tid

Begränsningar i kartmaterialet och närtopografins förändring har även försvårat tolkningen av de sentida lämningarna. Det finns ett fåtal översiktskartor från 1600- och 1700-talet, men de är för storskaliga för att avslöja några bebyggelselägen. Den äldsta detaljerade kartan över Ulvaryd är från laga skifte 1830 och där redovisas undersökningsområdet som ”Backar och äckror i Mote Wång” (Akt F49-39:2). Benämningen äckror är synonymt med ödeåkrar (Connelid 1993). En liten oregelbunden åker och en avgränsad äng/äckra finns återgiven inom det sentida bebyggelseläget (Wallin 1996:18). Varken åkern eller ängen/äckran kunde identifieras. Båda platserna borde ha legat inom redan exploaterade områden intill Hg 1 och Hg 3 (fig 19).

Inte heller en hemmansklyvning från 1875 (Akt 07-maj-115) eller den äldsta generalstabskartan (Hässleholm 1842-1865) visar någon bebyggelse inom undersökningsområdet. Från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal finns det rikligt med kartmaterial som hör samman med tätortens expansion och olika vägbyggen. Eftersom en genomgång av detta material skulle bli alltför tidsödande får man nöja sig med konstaterandet att de båda bebyggelseenheterna bör vara yngre än 1875 års hemmansklyvning och äldre än 1940-talets ekonomiska karta.

Den undersökta husgrunden, Hg 3, uppvisar både likheter och olikheter med den tidigare nämnda husgrund som undersöktes av UV-Syd 1976 (RAÅ 37, fig 1). Även den husgrunden låg på Ulvaryds mark i en sydsluttning intill Grytån. Byggnaden redovisas som en backstuga, men det saknas referenser till dess kamerala status. Enligt beskrivningen rörde det sig om en 5,7 x 5,7 m stor husgrund med en stensyll i ett eller två skift, en raserad öppen spis i det nordöstra hörnet och ett 3 x 2,4 m stort källarutrymme i det sydvästra hörnet. Fyndmaterialet var tämligen blygsamt och redovisas som sentida (Nagmér 1976).

Figur 19. Sentida lämningar inom undersökningsområdet. Flera agrara lämningar överlagrar äldre odling.

Den mest uppenbara likheten är källarutrymmenas utformning. I båda fallen bestod källarväggarna av en blandning av tuktat och naturligt stenmaterial utan synlig sammanfogande massa. Till skillnaderna hör byggnadernas storlek och att den nu undersökta husgrunden saknade rester efter en murstock. På så sätt avviker Hg 3 även från den allmänna byggnadsstilen under sent 1800-tal. Eldstaden motsvarade en uppbyggd härdpall, som troligen har hållits samman av ett ramverk i trä. Det saknades rester efter murstock och/eller kupolugn. Om det beror på att man har avlägsnat byggnadsmaterial eller om det aldrig har funnits någon murad skorsten kunde inte fastställas genom den begränsade undersökningen. Uppbyggda härdpallar förknippas vanligen med ett äldre byggnadsskick eller tillfälliga bostäder på utmarken som säterstugor och skogsarbetarkojor.

Vägar inom undersökningsområdet

Förundersökningsområdets karaktär är nära förknippat med platsens kommunikativa funktion och det finns spår efter flera olika typer av vägar. Markaryd har varit en viktig knutpunkt även i det äldre vägnätet. I en sammanställning över 1700-talets vägar redovisas Markaryd som en större ort intill länsvägen Stockholm-Helsingborg (Gren & Norman 1994:51). Från samhället utgår även en tvärförbindelse mot Laholm/Halmstad och en väg mot Kristianstad (Markarydsboken 1992). Under 1790-talet uppfattades den ”Stora Landsvägen” som så gammal att ingen mindes när den kommit till. Samtidigt påpekas att vägen över Hylte inägor bör ersättas med en sträckning fram till Ulvared på grund av årliga översvämningar (Anderbjörk 1947:7f). Enligt laga skifte verkar detta förslag vara genomfört 1830 (Akt: F49-39:1).

Inom det aktuella undersökningsområdet fanns det spår efter fyra vägsträckningar med olika funktioner och betydelse (väg A, B, C och D, fig 19). Intill två av husgrunderna (Hg 1 och Hg 2) fanns spår efter 1700-talets väg mot Kristianstad. Under 1800-talet inkluderades detta vägavsnitt även i Helsingborgsvägens sträckning (Anderbjörk 1947, Markarydsboken 1992). Den andra vägsträckningen, Väg B, motsvarar en lokal brukningsväg som troligen anlagts i samband med omläggningen av väg 117 i början av 1900-talet (Markarydsboken 1992).

Väg C var den enda dolda vägsträckningen och den identifierades först efter avbaning. I tre av förundersökningens sökschakt kunde två parallella hjulspår följas (fig 6 och 14). Körvägen, som hade en mörk, relativt humös och homogen, fyllning visade inga tecken på nednötning så den kan inte räknas till kategorin hålvägar. Det fanns inte heller några lager som visar att den hade förstärkts vid något tillfälle. Bristen på slitage tyder på ett relativt kortvarigt bruk. Vägen hade delvis skadat en liten stensträng och den löpte över ett litet röjningsröse vilket ger körvägen en yngre datering än de båda agrara lämningarna. Även om de agrara lämningarna kan vara förhistoriska eller medeltida är vägen troligen betydligt yngre.

Den fjärde lämningen efter en väg (Väg D, fig 19) utgör troligen en fragmentarisk rest av en eller flera hålvägar som har utvecklats vid sidan av den gamla landsvägen (Väg A). På grund av hålvägens riktning mot Hg 3 och den skada som troligen uppstått i samband med husbygget bedömdes vägen vara äldre än husgrunden. Hur mycket äldre är däremot svårt att uppskatta utan undersökning.

Även om platsens kommunikativa betydelse och lämningar inte har utretts till fullo, har undersökningen kunnat belysa dynamiken och variationen i det existerande vägsystemet. Allt ifrån hålvägens (Väg D) allmänna karaktär, via körvägen för intern bruk utan påförda massor (Väg B) eller den konstruerade körbanan med samma syfte (Väg B) till den gamla landsvägen (Väg A). Läger man dessutom till dagens vägomläggning blir vägarnas olika funktioner och en kontinuerlig anpassning till aktuella omständigheter mycket tydlig.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Smålands museum har inte bedömt det som nödvändigt med några ytterligare arkeologiska åtgärder inom RAÄ 76. Detta meddelades Länsstyrelsen i Kronoberg genom ett yttrande från Smålands museum daterat 2002-11-13.

Resultatet från förundersökningarna visar att det fanns relativt få under mark dolda anläggningar bevarade. Enstaka lämningar tyder på en förhistorisk aktivitet inom området, men någon boplats kunde inte fastställas. Inte heller den kvartärgeologiska förundersökningen gav några positiva resultat kring det agrara landskapet och provtagningsplatsen bedömdes därmed inte kunna bidra till ytterligare information. Den viktigaste arkeologiska potentialen som förundersökningen pekade på var den fossila åkermarken och den mångskiftande odlingsmiljön. Miljön var dock alltför skadad och omvandlad för att ytterligare undersökningar av agrara lämningar skulle kunna vara befogade. Någon slutundersökning har därför inte föreslagits för E4 område 10. De erhållna resultaten är dock intressanta och bidrar till bilden av den agrara utvecklingen i Markarydsområdet. Undersökningsresultatet kommer att ingå i den övergripande analysen av bebyggelseutvecklingen och odlingsexpansionen i Markarydstrakten som E4-projektet kommer att resultera i.

REFERENSER

KARTOR

- Generalstabskarta, Hässleholm Utgiven 1865. Serie J2, 4, 3. Id 9-1
Akt F49-39:1. Laga skifte, Ulvaryd 1-2, Kronobergs län, Markaryds socken. 1830. Johan (Jean) Löfqvist.
Lantmäteriet i Gävle
- Akt 07-maj-115. Hemmansklyvning. Ulvaryd, Kronobergs län, Markaryds socken. 1875. Lantmäteriet i
Växjö

LITTERATUR

- Anderbjörk, J. E. 1947, Om vägar och vägmärken i Sunnerbo. Småländska hembygdsböcker XV. Växjö.
- Björkman, L. & Ekström, J. 2002. Paleoekologisk förundersökning av torvmarker inför ombyggnaden av E4:an vid och förbi Markaryd, Markaryds kommun. *LUNDQUA uppdrag 41*. Kvartärgeologiska avdelningen Lunds universitet. Lund.
- Connelid, P. 1993. Rapport över upprättandet av historiska kartöverlägg för planerad utbyggnad av E4:an genom Kronobergs län – oktober 1993. Sträckan Strömsnäsbruk – länsgränsen. Stencil.
- Granath, Y. & Karlsson, C. 2002. Arkeologisk förundersökning, Fossil åkermark, Åsa 3:1, RAÄ 57, Traryds sn, Kronobergs län, Småland. *Smålands museum rapport 2002:17*.
- Gren, L. & Norman, P. 1994. Färdvägar och farleder. Kulturminnen och kulturmiljövård. Sveriges Nationalatlas. Stockholm.
- Hansson, M. & Svensgård, J. 1994. Kulturmiljöutredning Väg E4 och väg 117, Markaryds och Traryds socknar, Kronobergs län. *Smålands museum rapport*.
- Hansson, M., Persson, C. & Åstrand, J. 2003. Vetenskapligt program för arkeologiska undersökningar i samband med ombyggnaden av väg E4 och väg 117 förbi Markaryd, delen Strömsnäsbruk – länsgränsen, Markaryds kommun. Etapp I. *Smålands museum rapport 2003:56*.
- Högrel, L. 2002. Åkern och evigheten. *Tidskrift – Arkeologi i sydöstra Sverige 2002/2*. Kalmar.
- Johansson, C. Fredman, P-O. & Hallgren, A-L. 1996. Arkeologisk utredning 2b E4 förbi Markaryd och väg 117, delen Åmot- Fjärholma, Markaryds sn, Småland. *Arkeologikonsult utredningsrapport 1996:9*.

- Klang, L. 1980. Sävsjö och Granhult i Uppvidinge härad – exempel på fossila kulturlandskap. *Kronobergsboken 1979-80*.
- Kraft, A. 2004a. Arkeologisk slutundersökning. Fossil åkermark i Markaryd, RAÄ 65. E4/7, Brånhult 1:5, Markaryds socken, Markaryds kommun, Kronobergs län. Småland. *Smålands museum rapport 2004:10*.
- Kraft, A. 2004b. Särskild arkeologisk undersökning. Fossil åkermark i Traryd. E4/28 och E4/30, Gräsholma 4.6, 4:17, Klingt 2:38, Traryds socken, markaryds kommun, Kronobergs län, Småland. *Smålands museum rapport 2004:8*
- Lagerås, P. 2000. Järnålderns odlingssystem och landskapets långsiktiga förändring. Hamnedas röjningsröseområden i ett paleoekologiskt perspektiv. I: Lagerås (red.). 2000. Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland. Tio artiklar från Hamnedaprojektet. *Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter No 34*.
- Lagerås, P. 2002. Röjningsrösen och den historiska bygden. Brukandet av till synes ålderdomliga röjningsröseområden under historisk tid. *Tidskrift – Arkeologi i sydöstra Sverige 2002/2*. Kalmar.
- Liljegren, R. & Lagerås, P. 1993. Från mammutstjäpp till kohage. Djurens historia i Sverige. Lund.
- Markarydbygdens lokalthistoriska förening. 1992. *Markarydsbygden Del 2*. Markaryd.
- Nagmér, Robert B. 1976. Rapport. Backstuga, fornlämning 37, Ulvaryd 2:27, Markaryd sn, Småland. Dnr 5953/75.
- Nylén, A. & Brynielsson, M. 2003a. Arkeologisk förundersökning. Fossil åkermark i Traryd RAÄ 110, 115 m.fl., Traryds socken, Markaryds kommun, Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2003:9*.
- Persson, C. 2004. Särskild arkeologisk undersökning, etapp I rapport. RAÄ 71, Lassebacken, Sånna 1:7, Markaryds socken och kommun. *Smålands museum rapport 2004:36*
- Skoglund, P. 1997. Röjningsröseområden i Kronobergs län. I: *Gårdar, åkrar och biskopens stad. 3000 år i Kronobergs län. Smålands museum. Växjö*.
- Wallin, L. 1993. Arkeologisk utredning. E4 och Volvoleden. *Riksantikvarieämbetet UV-Syd 1993*.
- Wallin, L. 1996. Arkeologisk utredning etapp 2a. Väg E4 delen förbi Markaryd, väg 117 delen Åmot-Fjärholma, Markaryds socken, Markaryds kommun. *Riksantikvarieämbetet UV-Syd 1996:1*.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Lst Dnr 220-4192-01

Smålands museums Dnr: 110-158/02
Länsstyrelsens Dnr: 220-4192-01
Uppdragsgivare: Vägverket Region Sydöst
Landskap: Småland
Län: Kronobergs län
Kommun: Markaryd
Socken: Markaryd
Fastighet: Ulvaryd 1:64
Topografiska kartan: 4D SV
Ekonomiska kartan: 4D 1c
Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V
Koordinater: X 625980 Y 136390
Typ av exploatering: Breddning av väg E4
Typ av undersökning: Förundersökning
Vedartsanalys: Ulf Strucke, RAÅ UV-Mitt
Thomas Bartholin, Nationalmuseet/NNU Köpenhamn
¹⁴C-dateringar: Ångströmlaboratoriet, Uppsala Universitet
Personal: Susanne Pettersson (fältarbetsledare) och Magnus von der Luft
Fältarbete utfört: 2002 09 25 – 2002 11 06

Dokumentationen kring ärendet förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.

Lst Dnr 220-8054-02

Smålands museums Dnr: 110-584/02
Länsstyrelsens Dnr: 220-8054-02
Uppdragsgivare: Markaryds kommun
Landskap: Småland
Län: Kronobergs län
Kommun: Markaryd
Socken: Markaryd
Fastighet: Ulvaryd 1:64
Topografiska kartan: 4D SV
Ekonomiska kartan: 4D 1c
Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V
Koordinater: X 625980 Y 136390
Typ av exploatering: Utbyggnad av industritomter
Typ av undersökning: Förundersökning
Vedartsanalys: Ulf Strucke, RAÅ UV-Mitt
¹⁴C-dateringar: Ångströmlaboratoriet, Uppsala Universitet
Personal: Susanne Pettersson (fältarbetsledare) och Jessica Wennerlund
Fältarbete utfört: 2002 11 07 – 2002 11 11

Dokumentationen kring ärendet förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Id S	Beskrivning	L (m)	Riktning	Yta m2
731	Tunn osäker ploggång, 0,1 m dj. Grusig morän med mkt sten.	13,4	Ö-V, NNV-SSV	27,26
759	Tunn osäker ploggång, 0,1 m dj. Gul-gulbrun delvis sandig morän.	8,1	SV-NÖ	19,94
794	Tunn osäker ploggång, 0,1 m dj. Gulbrun sandig/smågrusig morän.	17,2	NNV-SSÖ	44,4
819	Tunn osäker ploggång, 0,1 m dj. Gulbrun sandig/smågrusig morän.	6,2	NNV-SSÖ	15,98
830	Tunn osäker ploggång, 0,1 m dj. Grusigt och stenigt.	8,1	NNÖ-SSV	21,49
870	Tunn osäker ploggång, 0,1 m dj, enstaka färgningar. Överst sten, därunder grus samt småsten.	13,7	NNÖ-SSÖ-NÖ	57,39
980	Mörkbrun 0,2-0,4 m ploggång. Tät brun-gulbrun morän.	29,0	NNV-SSÖ	61,46
1190	Mörkbrun 0,25-0,4 m ploggång. Brun-rödbrun siltig morän, mkt småsten.	21,8	NNV-SSÖ	51,92
1227	Mörkbrun 0,15-0,2 m ploggång. Brun- brungul sandig morän, mkt sten.	8,9	NV-S	24,59
1292	Mörkbrun 0,15-0,2 m ploggång. Ljus beige sandig morän, mkt grus.	9,9	NNV-SSÖ	16,62
1299	Mörkbrun 0,15-0,2 m ploggång. Brun-gulbrun grusig morän, mkt sten.	9,0	N-S	22,52
1306	Mörkbrun 0,2 m ploggång. Brun-gulbrun grusig morän, mkt sten.	8,8	NNV-SSÖ	20,97
1323	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Brun-gulbrun grusig morän, mkt sten.	5,7	NNÖ-SSV	17,12
1337	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Rödbrun sandig, grusig morän, mkt sten.	3,9	N-S-SSV	9,64
1343	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Rödbrun sandig, grusig morän, mkt sten.	6,2	NV-SÖ	8,13
1350	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Rödbrun sandig, grusig morän, mkt sten.	13,6	SV-NÖ	33,04
1396	Tunn 0,1m dj ploggång. Gul-gulbrun stenig morän.	9,8	Ö-V	29,38
1408	Tunn osäker ploggång. Gulbrun grusig, stenig morän.	5,7	Ö-V	13,71
1415	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Brun-gulbrun stenig morän.	14,3	NNÖ-SSV	102,86
1462	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Brun-gulbrun stenig morän, små inslag silt samt grus.	8,2	NNÖ-SSV	15,75
1471	Mörkbrun 0,2-0,3 m dj ploggång. Flammig röd-beigebrun finkornig sandig morän.	9,3	Ö-V	30,27
1478	Mkt svart 0,4 m dj ploggång. Finkornig flammig röd-svartbrun siltig morän.	11,4	NNV-SSÖ	34,31
1490	Svartgrå-brun 0,2-0,3 m dj ploggång. Flammig röd-brun-brunsvart siltig morän, mkt grus och sand.	4,4	NNÖ-SSV	14,56
1495	Mörkbrun 0,2-0,3 m ploggång. Rödbrun grusig morän samt gulbrun sandig morän.	4,1	NNV-SSÖ	11,46
1511	Mörkbrun 0,2-0,25 m ploggång. Brun-gulbrun grusig morän.	8,6	Ö-V	20,92
1517	Mörkbrun 0,3-0,4 m ploggång. Brun-gulbrun grusig, sandig morän.	12,1	NNV-SSÖ	34,11
1524	Tunn osäker ploggång, enstaka färgningar. Överst sten, därunder grus samt småsten.	11,4	NNV-SSÖ	104,05
1599	Tunn osäker ploggång. Grusigt och stenigt.	12,6	NNV-SSÖ	17,17
1607	Gråsvart 0,2-0,3 m dj ploggång. Gulbrun-gul morän, mkt sten, ev störning.	10,2	NNV-SSÖ	15,52
1614	Gråsvart 0,2-0,3 m dj ploggång. Rikligt med järnutfällningar, mkt sten.	9,8	NNÖ-SSV	28,69
1621	Gråsvart 0,2-0,3 m dj ploggång. Mitten sentida ljus, vitgrå fyllning med småsten. I övrigt mycket sten	36,7	N-S-Ö-V	95,8
1676	0,2-0,3 m dj ploggång. Gulbrun-gul siltig morän, mkt sten.	18,5	N-S	67,21
1750	0,2-0,3 m dj ploggång. Gulbrun-gul siltig morän, mkt sten.	10,5	NNV-SSÖ	16,14
1758	Tunn osäker ploggång. Gulbrun sandig/smågrusig morän.	12,5	NNV-SSÖ	20,93
1900	Humöst skikt 0,1-0,2 m dj. Grusig, stenbunden rödbrun morän.	7,5	NNÖ-SSV	17,8
1907	Tunt lager vegetation över sprängd sten i krönläge.	8,5	NÖ-SV	19,45
1935	0,1-0,2 m dj ploggång. Grå steril siltig morän, mkt sten.	9,1	NNV-SSV	20,56
1946	Humöst lager 0,1-0,2 m dj. Mkt sten.	3,7	Ö-V	10,36

Id S	Beskrivning	L (m)	Riktning	Yta m2
1953	0,1-0,2 m dj ploggång med rikliga mängder kol i ytan. Siltig morän, bitvis grusig med sten.	8,6	NÖ-SV	25,87
1959	0,1-0,3 m dj ploggång. Grå-rödbrun siltig morän samt grus.	3,7	SSV-NNÖ	11,32
1963	0,1-0,2 m dj ploggång. Gulbrun siltig morän, mkt småsten.	6,2	NNV-SSÖ-SSV	21,96
1987	0,1-0,3 m dj ploggång. Grå-rödbrun siltig morän samt grus.	4,1	SSV-NNÖ	13,24
1991	0,1-0,2 m dj ploggång. Gul-gulbrun siltig morän, bitvis stenigt.	12,4	NÖ-SV	45,77
2037	0,1-0,2 m dj ploggång. Gul-gulbrun siltig morän, bitvis stenigt.	12,2	NÖ-SV-NNV	53,69
2131	0,1-0,25 m dj ploggång. Brun-gulbrun siltig morän.	6,2	SV-NV-SSÖ	29,62
2169	0,1-0,3 m dj ploggång. Brun-gulbrun siltig morän, mkt grus och sten.	3,7	Ö-V	9,36

Bilaga 2. Anläggningslista

Id	Inkl. Id	Anläggning	Kommentar	Fyllningsmaterial	LxBr (m)	Djup (m)	Höjd (m)
200	216	Grop	Sentida. För förvaring?				
226		Röjningsröse?	Påfört i sen tid?	0,05-0,3 m mestadels skärviga stenar.			0,2
236		Stensträng?	Ytligt liggande stenar.	0,05-0,3 m stenar och en 0,5 x 0,7 m st.			0,3
245		Dike	Vallar, ca 1 m br och 0,2 m h.		0,5	0,5	
311		Dike	Bitvis diffus, antydan till vall.		0,3-0,5	0,1-0,3	
321		Dike	Del av. Fortsätter mot SÖ. U-formad, antydan till vall.		0,5-1	0,2-0,3	
328		Dike	U-formad, antydan till vall.		0,3-0,5	0,2-0,3	
331		Röjningsröse	Del av stensträng? Se även 342, 349. Flackt, övertorvad, enstaka stenar synliga i ytan.	0,1-0,2 m st stenar.			0,2
342		Röjningsröse	Del av stensträng? Se även 331, 349. Flackt, delvis övertorvad.	0,2-0,3 m st stenar.	0,6		0,1-0,2
349		Röjningsröse	Del av stensträng? Se även 331, 342. Flack, delvis frilagd i samband med avbaning.	0,2-0,3 m st stenar.			0,2
359		Röjningsröse	Flackt, övertorvat.	0,2-0,3 m st stenar.			0,2
367		Stensträng?	Osäker. Snittad utan åtgärd på grund av tjälbildning.	0,2-0,3 m st stenar.			0,2
387	408	Terrasskant	Undre-övre. Svag i N, inslag av stenar. Delvis sönderkörd.				0,5
441		Dike	Tydliga vinklar, nästan kvad bottenplan.		1	0,8	
466		Dike	U-formad, antydan till vall.		0,2-0,4	0,4-1	
471		Stensträng	Toppig form i NV, i övrigt flack. Skadad av dike.	Vanligen 0,2-0,4 m och enstaka 0,5 m stenar.			0,2-0,4
486	490	Terrasskant	Övre-undre.				
494		Terrasskant	Flack stensträng i Ö, stensködd terrass i V. Markerar ägo gräns.	0,05-0,2 m och enstaka 0,2-0,3 m stenar.			0,1-0,2
525		Stensträng	Längs med vägkant. Bitvis som stenmur.	0,1 m st och enstaka 0,05-0,3 m st stenar.			intill 0,7

Id	Inkl. Id	Anläggning	Kommentar	Fyllningsmaterial	LxBr (m)	Djup (m)	Höjd (m)
569	581	Terrasskant	Övre-undre. Delvis överlagrad av sten i små flacka rösen.	0,05-0,2 m stora stenar			0,2-1,5
Hg 2	593	Husgrund	Delvis avplanad yta.		7,3 x 4,7		intill 0,5
	599	Husgrund	Ingår i Hg 2. Hästskoformad vall (2-2,5 m br och 0,2-0,5 m h).				
	647	Husgrund	Ingår i Hg 2. Inre markering.				
607		Röjningsröse?	Kan ingå i Hg 2. Gräsbevuxet, större stenar än övriga röjningsrösen.	0,2-0,4 m st stenar.			intill 0,5
616		Hålväg	Troligen nedsänkt hålväg.			intill 1	
628		Täktbegränsning	Upprepat antal täkter V om begränsningslinje.			intill 2	
654		Täktbegränsning	Upprepat antal täkter V om begränsningslinje.			intill 1	
672	685	Terrasskant	Övre-undre, fd 665. Bitvis över sten. Nedan terrassen finns några stenanhopningar, ej inmätta.	Mestadels uppbyggd av sand.			intill 2
704		Terrasskant	Med stenmur i V (av 0,1-0,4 st stenar, 0,5 m h). Profil finns även digitalt. Bildar ägogräns tillsammans med A 1025, 1162 och 1169	Sandjord, delvis över 0,1-0,2 m st stenar.			0,1-0,2
775		Stensträng	Flack, endast synlig efter avbaning. Skadad vid schaktning, ev forts A 2100, 2105.		ca 1		
839		Mörkfärgning	Närmast oval i stenig morän. Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Mörkbrun till grå anhopning med sten.	0,8 x 0,3		
852		Mörkfärgning	Närmast rund i stenig morän. Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Mörkbrun till grå anhopning med sten.	0,5 i diam		
861		Mörkfärgning	Närmast rund i stenig morän. Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Brun med enstaka 0,1 m st stenar.	0,3 i diam		
904		Mörkfärgning	Närmast rund färgning i stenig morän. Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Mörkbrun till grå anhopning med sten.	0,2 i diam		0,02-0,05
912		Mörkfärgning	Oregelbunden i ytan. Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Ljusgrå sand.			0,02-0,05
953		Mörkfärgning	Närmast rund i stenig morän under A 912. Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Ljusgrå sand.	0,3 i diam		0,09
Hg 1	993	Husgrund	Huset flyttat i samband med vägomläggning 1964.	Betongplatta.			
1025		Terrasskant	Med stenmur. Delvis raserad. I N övertorvad och flack. Bildar ägogräns tillsammans med 704, 1162 och 1169.	0,1-0,3 m st stenar.			intill 0,5
1067	1073	Terrasskant	Undre-övre. Sentida, antydan till överlagrat stenmaterial.			0,2-0,25	
1080		Stensträng	Stensträng/ stenmur, sentida. Omfattande fyndmaterial från 1900-talet första del. Digital fotodokumentation med lagerbeskrivning.	0,1-0,3 m st stenar.			
1120		Terrasskant	Mot Väg A. Mur? och jordvall. Kantas av dike.		1-1,5		0,3
1142		Terrasskant	Övre kant, gränisar till äldre körväg.				
1155		Terrasskant	Övre kant, gränisar till äldre körväg.				
1162		Stensträng	Stenmur, kallmurad. Delvis täkt av rishög. Bildar ägogräns tillsammans med A 704, 1025 och 1169.	0,1-0,2 m stora stenar.			0,2-0,3
1169		Stensträng	Stenmur, kallmurad. Fortsätter mot S. Bildar ägogräns tillsammans med A 704, 1025 och 1162.	0,1-0,3 m st stenar.	0,4-1		0,3-0,4

Id	Inkl. Id	Anläggning	Kommentar	Fyllningsmaterial	LxB (m)	Djup (m)	Höjd (m)
1176		Stensträng		0,2-0,3 m stora stenar.	0,6		0,2
1219		Mörkfärgning	Saknade kontur och djup, ev vegetationsrest.	Ljusgrå sandig silt		0,06	
1245		Stensträng?	Löst stenmaterial, fynd av järnbult.	0,05-0,1 m stenar, jord, grus, småsten med kol. Enstaka 0,2-0,3 m stenar			
1272		Nedgrävning?	Osäker, trolig vegetationsrest under A 1080.	Profil finns, PK 1289.			
1370		Röjningsröse	Övertorvad, svagt välvd.	0,1-0,2 m st stenar.			0,1-0,2
1383	1390	Terrasskant	Undre-övre. Delvis frilagd vid avbaning enligt beskrivning. Påfört i sen tid?	0,05-0,2 m st stenar.	1		0,1-0,2
1432		Kokgrop	Suddig kontur men tydlig anläggning i förhållande till dess datering. Digital fotodokumentation. Halva undersökt, snittad och provtagning.				
1445		Nedgrävning	Svag färgning utan tydliga konturer. F1 och F16. Delar av anläggningen sållades.	Ljusgrå sand.			0,2
1499		Grop, sopor	Sentida. Omfattande fyndmaterial från början 1900-talet. Digital fotodokumentation. 0,1-0,3 m st stenar.	Div		0,5	
Hg 3	1569	Husgrund	Ingår i Hg 3. Bostadshus med eldstad.		8,1 x 7,5		
	1584	Husgrund	Ingår i Hg 3. Del av östra väggen.				
	1592	Eldstad	Ingår i Hg 3.				
1656		Störning	Sentida. Diffusa kanter, osäker tolkning. Delvis framtagen och snittad med grävmaskin. Kan härstamma från en källargrävning?	Vit-ljusgrå siltig, askliknande fyllning på ett svart gruslager.		0,7	
1692		Nedgrävning?	Osäker anläggning. Oregelbunden i yta och bottenplan.	Skiss finns. Kolprov finns.	1 x 0,8	0,4	
1800		Röjningsröse	Liten och flackt.		1,3 x 1,6		0,2
1807		Terrasskant			37,4 x 2,9		
1830		Röjningsröse	Närmast trekantigt. Tämligen flackt.	0,1-0,2 m st stenar.	3 x 1,6		0,2
1839		Röjningsröse	Närmast runt. Tydligt välvt.	0,1-0,3 m st stenar.	3,2 i diam		0,4
1851		Störning	Osäkert röjningsröse. Stenanhopning efter grustäkt?				
1864		Röjningsröse	Närmast rund. Snittad med maskin. Foto finns.	0,2-0,3 m st stenar.	3,3 x 2,9		
1875		Röjningsröse	Närmast rund.		4,3 x 4,7		
1887		Stensträng	Avlångt, flackt intill vägsträckning (2003).		3,3 x 1,4		
1975		Nedgrävning	Stenfylld, närmast oval. Foto finns.	Profil finns.	1,5 x 1,8		
Väg C		Väg C	Id 2003, 2020, 2059, 2072, 2143, 2157. Hjulspåren är 0,4 m br.			0,01-0,05	
	2003	Hjulspår	Ingår i Väg C. Foto finns.				
	2020	Hjulspår	Ingår i Väg C. Foto finns.				
	2059	Hjulspår	Ingår i Väg C. Foto finns.				
	2072	Hjulspår	Ingår i Väg C. Foto finns.				
	2143	Hjulspår	Ingår i Väg C. Foto finns.				
	2157	Hjulspår	Ingår i Väg C. Foto finns.				
2085		Röjningsröse	Avskuren av Väg C i SÖ. Foto finns.		3,1 x 1,4		

Id	Inkl. Id	Anläggning	Kommentar	Fyllningsmaterial	LxBr (m)	Djup (m)	Höjd (m)
2100		Röjningsröse	Utanför området. Fortsättning till A 775 och 2105.		3,1 i diam		
2105		Stensträng	Utanför området. Trolig fortsättning till A 775 och 2105.		14,9 x 2,9		
2115		Röjningsröse	Kanten av undersökningsområdet.		4,5 x 4,1		
2123		Röjningsröse	Påförd sten intill markfast block, kantar Väg C.		2,3 x 2		
Väg A		Väg					
Väg B		Väg					

Bilaga 3 Fyndlista

Id	F-Nr	Sakord	Material	Anmärkning	Vikt (g)	Antal	Relation	
50021	1	Avfall	Flinta	Ev. svallad	0,3	1	S 1415	A 1445
50022	2	Fat	Y. Rödgoods		118,5	8	S 1524	
50023	3	Kärl	Y. Rödgoods		545,9	38	S 1495	A 1499
50024	4	Kärl	Y. Rödgoods		99,3	13	S 1495	A 1499
50025	5	Kärl	Porslin el. fajans		1,3	1	S 1524	
50026	6	Vas	Glas	Grön	72	4	S 1524	
50027	7	Vas / dricksglas?	Glas	Mönstrad	65,1	2	S 1495	A 1499
50028	8	Kärl	Y. Rödgoods	Brun glasyr	73,2	9	S 1524	
50029	9	Kärl	Porslin el. fajans		2,2	2	S 1524	
50030	10	Kärl	Y. Rödgoods	Brun glasyr	1,5	1	S 870	
50031	11	Kärl	Y. Rödgoods	Ljusbrun glasyr	1,1	1	S 1462	
50032	12	Kärl	Y. Rödgoods		0,8	1	S 870	
50033	13	Kärl	Y. Rödgoods	Gulbrun glasyr	7,4	1	S 870	
50034	14	Avfall	Bergart		299,2	1	S 794	
50035	15	Föremål	Järn	Fragment	3,4	1	S 794	
50036	16	Järnten	Järn	Kvadr.tvärsnitt	2,1	1	S 1415	A 1445
50037	17	Rör	Järn	Del av.	120,4	1	S 1607	
50038	18	Järnutfällning	Järn	Naturligt	47,9	22	S 1614	
50039	19	Hake	Järn	Bandformad	4,3	1	S 1676	
50040	20	Slagg	Järn		233,2	5	S 1524	
50041	21	Utgår	Bränd lera	Fragment			S 870	
50042	22	Utgår	Bränd lera	Fragment			S 1517	
50043	23	Utgår	Bränd lera	Fragment			S 1676	

Bilaga 4: Vedartsanalys, Ulf Strucke

Analysprotokoll

Landskap: Småland

Socken: Markaryd

Fastighet: Ulvaryd

RAÄ nr: 76

Kategori: Agrar lämning

AnalysId: 3546

Anläggning: A1432 Kokgrop

Provnr: PK50013

Vikt: 0,1

Analyserad vikt: 0,1

Fragment: 4

Analyserat antal: 4

Art: Tall

Antal: 4

Material: Träkol

Kommentar:

AnalysId: 3545

Anläggning: A1445 Nedgrävning

Provnr: PK50014

Vikt: 0,3

Analyserad vikt: 0,3

Fragment: 7

Analyserat antal: 7

Art: Lövträäd

Antal: 1

Material: Träkol

Kommentar: Knopp av lövträäd. Troligen lind.

Art: Lind

Antal: 6

Material: Träkol

Kommentar:

AnalysId: 3548

Anläggning: A1864 Röjningsröse

Provnr: PK50016/ Prov 1

Vikt: 0,2

Analyserad vikt: 0,2

Fragment: 14

Analyserat antal: 14

Art: Bok

Antal: 14

Material: Träkol

Kommentar:

AnalysId: 3547

Anläggning: A1864 Röjningsröse

Provnr: PK50017/ Prov 2

Vikt: 0,1

Analyserad vikt: 0,1

Fragment: 5

Analyserat antal: 5

Art: Bok **Antal:** 5
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 3550
Anläggning: A1975 Nedgrävning **Provnr:** PK50018/ Prov 1
Vikt: 0,1 **Analyserad vikt:** 0,1
Fragment: 3 **Analyserat antal:** 3
Art: Bok **Antal:** 2
Material: Träkol
Kommentar: Fragment av bränt ben i provet.
Art: Lövträd **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar: Kvist av lövträd. Fragment av bränt ben i provet.

AnalysId: 3549
Anläggning: A2123 Röjningsröse **Provnr:** PK50019
Vikt: 0,1 **Analyserad vikt:** 0,1
Fragment: 8 **Analyserat antal:** 8
Art: Bok **Antal:** 8
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 3542
Anläggning: A685 Terrasskant **Provnr:** PK50004/pro v 1
Vikt: 0,2 **Analyserad vikt:** 0,2
Fragment: över 30 **Analyserat antal:** 9
Art: Bok **Antal:** 33
Material: Träkol
Kommentar:
Art: Björk **Antal:** 5
Material: Träkol
Kommentar: Provet krossat. Merparten små björkfragment.
Art: Ek **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 3544
Anläggning: A704 Terrasskant **Provnr:** PK50009/Pro v 2
Vikt: 0,2 **Analyserad vikt:** 0,2
Fragment: 13 **Analyserat antal:** 13
Art: Bok **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 3543
Anläggning: A704 Terrasskant **Provnr:** PK50008/Pro v 1
Vikt: 0,1 **Analyserad vikt:** 0,1
Fragment: över 30 **Analyserat antal:** 8
Art: Tall **Antal:** 6
Material: Träkol
Kommentar: Provet krossat. Merparten små barrträdsfragment.
Art: Växtdelar (träd/buskar) **Antal:** 1
Material: Förkolnat
Kommentar: Kottefjäll av tall. Ej tillvarataget.
Art: Ek **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 3544
Anläggning: A704 Terrasskant **Provnr:** PK50009/Pro v 2
Vikt: 0,2 **Analyserad vikt:** 0,2
Fragment: 13 **Analyserat antal:** 13
Art: Tall **Antal:** 9
Material: Träkol
Kommentar:
Art: Bark **Antal:** 2
Material: Förkolnat
Kommentar:
Art: Björk **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 3593
Anläggning: A236 Stensträng **Provrnr:** PK50001
Vikt: 0,1 **Analyserad vikt:** 0,1
Fragment: 4 **Analyserat antal:** 4
Art: Björk **Antal:** 1
Material: Trä
Kommentar: Ej förkolnad rot.
Art: Lövträd **Antal:** 3
Material: Träkol
Kommentar: Ej ringporig ved.

AnalysId: 3594
Anläggning: A685 Terrasskant **Provrnr:** PK50005
Vikt: 0,1 **Analyserad vikt:** 0,1
Fragment: 4 **Analyserat antal:** 4
Art: Salix sp **Antal:** 2
Material: Träkol
Kommentar: .
Art: Ek **Antal:** 2
Material: Träkol
Kommentar: Ej tillvarataget

Bilaga 5. Vedartsanalys, Thomas Bartholin.

Anl.	PK	Anläggningstyp	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-datering
685	50007	Terrasskant	7	2 bitar björk 2 bitar bok 3 bitar ek	Björk
1080	50012	Stensträng	27	1 bit tall 1 bit bok 1 bit ek 1 bit lind 23 bitar ljung och små buskar	Ljung